

המלה

ישרו בערבה מסלה לאלסינו (ישעי' מ' ג')

ירחוק — בעברית ובאידית

מוקדש לעניני תורה ויהדות

יוצא לאור ע"י

ועד הרבנים דניו-יארק רבתי

חוברת ו'ז'.

ב"ה, חדש סיון-תמוז, תרצ"ח.

שנה ג'.

תכנ הענינים:

שאלות הזמן: על מצב החינוך היהודי בניו-יורק הרב ניסן טעלושקין
שבועות בירושלים הרב ש. י. זווין
בעיר העתיקה ש. יעקבסון
חדושי תורה: שו"ת ברין שבירות פועלים הרב משה פיינשטיין
פרוזבול בזמן הזה הרב שרגא ליב בריל

אידישע אַבטיילונג: דער ישיבה קאמפיין דעראקציע
פארטראג איבער מהרת המשפחה הגרא"ד מקובנה
מרדכי ברוקלינער בן יעקב
שונות, אכדות, לוח ומדעות.

"HAMSILOH"

Published by
RABBINICAL BOARD OF GREATER NEW YORK
229 East Broadway, New York, N. Y.

Vol. 3.

New York, June-July, 1938.

No. 6-7.

תנאי החתימה:

לחצי שנה — \$1.00

לשנה — 2 דולר

נדפס בבית הדפוס ניו-יורק ליינאטייטונג קאמפאני, 63 סאמאקס סטריט, ניו יארק, נ. י.

המסלה

ישרו בערבה מסלה לאלקינו (ישעי' מ' ג')

ירחון — בעברית ובאידיש

מוקדש לעניני תורה ויהדות

יוצא לאור ע"י

ועד הרבנים דניו-יורק רבתי

חוברת ו'—ז'.

ב"ה, חרש סיון-תמוז, תרצ"ח.

שנה ג'.

שאלות הזמן

על מצב החינוך היהודי בניו-יורק

מאת הרב ניסן מעלושקין

א.

בעיה זו של חינוך הדור הבא אחרינו — בקהילה רבתי זו שלנו — ברוח התורה והיהדות, מעסיקה ומטרידה את מוחותינו תדיר, עד שאין אנו יכולים להסיח דעתנו ממנה אף רגע, ועמלים אנו בעבודה זו של הצלת בנינו מטרפי ההתבוללות, במעשה ובתעמולה, ככתב ובדבור, ביחיד ובצבור בלי הרף.

אולם לא אנו, החרדים בכלל והרבנים בפרט, היחידים בשדה העבודה הזאת. אין לך כל מפלגה, כתה וזרם בתוכנו שלא תהא שאלה זו של „יהוד" בנינו עומדת בראש טפולם.

וראי שכשם שאין פרצופי השדרות והמפלגות שוות זה לזה, כן אין דעותיהם אף בבעיה זו דומות. ויש לנו ביניהם כאלה שאין דעתנו נוחה כלל מעבודתם ומוטב שלא נבראו והלואי שלא חדרו לגבול זה של חינוך בנינו ליהדות, שאינה אלא לקויה על ידם, בנטלם ממנה את טעמה, ריחה ועיקרי יסודותיה. אבל אי אפשר לנו לבטל את מעשיהם באפס יד ולבלי התחשב

עמהם. אלפי ילדינו מסורים בידם וטפוסים שונים של בתי חינוך נוסדו על ידם. וכשאנו עומדים לחשוב את חשבונינו אנו, לסכם את הרכוש הנפש שרכשנו לנו בעשרות שנות העבודה שאנו מטפחים בבנינו, אנו צריכים להתעניין לא רק במה שעלה בידנו לרכוש, אלא גם במה שאחרים נטלו לרשותם ואף להרהר ולתת דין וחשבון לעצמנו על אותו החלק היותר גדול של ילדינו שלא לאחרים ולא לנו עלה להכניסו למחיצת היהדות, והוא, החלק הזה, הולך ומשתמט מאתנו לרעות בשדות אחרים בלי תורה ובלי ידיעה והכרה של כל שהוא ביהדות. עלינו לחשוב לדעת את מה שלא השגנו ואת מה שהשגנו בשדה החנוך ככמות ובאיכות בכדי שנוכל להעריך בצדק את הטוב והמקולקל שבמצב, אורותיו וצלליו, ולמען תהא הערכה מקפת זו למורה על דרך פעולתנו המוטלת עלינו בשביל תורתנו ובנינו. ולשם כל האמור הריני רוצה להציע בזה לפני קוראי „המסלה" מספרים מענינים שלשכת חברת החנוך היהודי (דזשואיש עדיוקיישאָן אסאָסיאיישאָן) ומנהליה הטיבו להמציא לי. ואף עובדות, הערכות ומספרים שאספתי מתוך עתונים, ז'ורנלים ומחברות העוסקים בפרובלימה

לא תמצא אלא 25 אחוזים בקירוב, שטעמו טעם חנוך יהודי.

אמנם היה מי שחלק בדבר (מר צבי שארפ-שטיין, „ספר השנה ליהודי אמריקא“, תרצ"ג) ואמר, שמכיון ש„גיל בית הספר יאריך שבע או שמונה שנים בעוד שבין ילדינו ישנם רבבות שלמורם היהודי לא נמשך יותר משנה או שתים או שלש, לכן לפי השערת יודעי ספירות מקבלים חנוך יהודי איזה שהיא כשבעים וחמשה אחוזים ורק כעשרים וחמשה לא ראו צורת אלה ולא למדו כלום“ (והמספרים כסדר השנים הנזכרות מוכיחים, שהדברים שנאמרו בשנת תרצ"ג לא נתישנו אף עכשיו). אולם אם כך אתה אומר, אזי ואבוי לו לחנוך שזכה בכלל, כי הרי יודעים אנו כמה „תורה“ לומדים תלמידינו במושך 6-7 שנה, וכל שכן אם אתה מעמיד את מדת הלמודים על החלק השלישי ממנו.

ועוד זאת: המספרים הולכים ועולים מן שנת 1910, כשהיו אך 28 אלה תלמידים בבתי ספר מאורגנים ובשנת 1923 שהמספר כמעט שמתכפל והיה לסכום של 53 אלה ומשתלש כמעט בשנת 1929, עד שעולה לסכום של 74 אלה. אבל הנה בא המשבר והסכום יורד בשנת 1935 עד לששים ושנים אלה ובשנת 1937, כשהמשבר עובר לפי שעה אינו עולה אלא בפחות משלשת אלפים (65,359). וזהו בשעה שהציוניות מגברת את רוחה בין התושבים, ואף האירישאים חגרו את כחותיהם לטעת את החנוך היהודי עפ"י תורתם בין הנער שלנו. ואהרי כל אלה, לא יכולנו להגיע אפילו למספר זה שברוב עמל הגענו אליו בשנת 1929. ובמקום שהיו לנו לקוות לעליה — הרינו מוצאים, לראובנינו, ירידה וחוסר של אחר עשר אלפי ילדים שהלכו מנבולותינו במשך שנות המשבר ולא חזרו.

וכשאנו לעצמנו הרי יודעים אנו שבאמת חנוך יהודי אין מקבלים אלא מבקרי בתי התלמוד תורה והשיבות, כי הרי אלה ה„סוני-דיי סקולס“ אינם אלא בתיים שלא לחנוך יהודי, אלא לצירימוניות שאין להם עם היהדות ולא כלום. והאירישאים הרי הם כבר מורים בעצמם

זו של חינוך בנינו. ואף שאי אפשר שיהיו המספרים מדויקים כאמתה בכל מאה אחוזיהם (סטטיסטיקה בכלל ג"כ אינה אלא אמת ערכית), בכל זאת החמר הרב שבהם מבטיחני, שהקוראים בכלל ועסקני החינוך בפרט ימצאו ענין רב להתעניין בין במספרים גופא ובין ב„מוסר-השכל“ היוצא מתוכם לאהרי עיבודם והסברתם.

מובן שהמספרים מדויקים בערך, אך בנוגע להתייחסים השונים של בתי החינוך המאורגנים, וכל מה שנאמר כאן על החנוך שמחוץ לכותלי בתי החינוך המאורגנים, כמו בחדרים ואצל מלמדים ומורים פרטים, כמובן אין זה אלא השערה, אף שגם היא בנויה על שיטת ערכין ידועה.

ובכדי שתהא התמונה שלמה ומקפת בערך נתונים בזה המספרים של שנת 1910 — כשבהלת ההגירה שקטה מעט והעבודה הצבורית המאורגנת כבר יצאה מהתלהו; שנת 1923 — כששוב עבר על הישוב היהודי האמריקאי תסיפת של אימיגרציה בחולה, וזרם של כחות חדשים שטף לארצנו בשל המלחמה העולמית; שנת 1929 — האחרונה בשנות הפרוספריטי; שנת 1935 — הראשונה לאחר המשבר ושנת 1937 האחרונה.

והמספרים, למרות מה שאיני מהפסימיסטים ביותר, וכמו שיאמר להלן, אינם נתונים מקום ליאוש, בכ"ז אי אפשר שירדנו את לבבינו.

דהנה מה שעלה ביד כל המפלגות השונות בכל משך שנות העבודה בשרה החנוך להמשיך אל תחת כנפי היהדות השונה:

בשנת 1910 נתחנכו בבתי חנוך מאורגנים 28,270 ילדים לגבי 200 אלה בני גיל של בתי ספר הכלליים; בשנת 1923 — 52,700 לגבי 325 אלה; בשנת 1929 — 74,278 לעומת 317 אלה; בשנת 1935 — 62,500 ובשנת 1937 — 65,359, בשתי השנים האחרונות היו מספר בני ישראל בבתי ספר הכלליים בערך 300 אלה. ואפילו כשנוספו לכל אחת מן השנים 15-20 אלה ילדים (לפי ההשערה) שקבלו איזה חנוך יהודי מחוץ לכותלי בתי החנוך המאורגנים

נתרבה סכום התלמידים משנת 1929 עד שנה זו.

ואף ה"סונדייסקולס" לא זכו באכידה זו של בתי הת"ת, אדרבה, גם הם הפסידו כאלפים מהניכיהם.

בשנת 1910 היו להם 5,670 חניכים; בשנת 1923 — 11,352; בשנת 1929 — 14,468 ומשנת 1935 יורד סכום התלמידים עד למספר של 13,340 ובשנת 1937 — 12,776. הרי שגם ה"סקולס" אלה נאבדו כאלפים תלמידים במשך שנות המשבר ולא רק שלא חזרו אליהם, אלא שהם פוחתים והולכים.

ודאי שחלק מן החסר בבתי התלמוד תורה יש לזקוף על חשבון בתי הספר האירישאים. הם עשו והצליחו לפי הערך. כי לאלה האיריים שלנו לא היה ולא כלום בשנת 1910. ובשנת 1923 כבר יש להם מספר של 1,875 חניכים, בשנת 1929 — 5,874. ואף בשנת 1935, לאחר המשבר, נתוספו להם תלמידים עד כשבעה אלפים, ובשנת 1937 הרי הם מונים סכום תלמידים של תשעת אלפים. הרי שמשנת 1929 עד שנת 1937 נתוספו להם כארבעת אלפים תלמידים. והם בודאי שנוטלו מאת בתי התלמוד תורה.

ואין להכחיש את האמת כי במקום שהאירישאים שלנו לוחמים בעד ה"אידעאל שלהם" בכל תקף, ואתה יכול לפגוש נשים נלהבות החוזרות על פתחי הודים ומסיתות אותם למסור את בניהם ובנותיהם לבתי הספר של "שלום עליכם", ארבייטער רינג" ואף "הקומנאים", — במחנה החרדים שלנו שודרת אדישות וקרירות נוראה. אתה יכול לשמוע מפי חרדינו אנחות והספרים על היהדות החרבה, על "תורה שרופה באש", אבל, אים הנלהבים והנלהבות שבנו שילכו גם הם לחזור על פתחי הודים לקרא אותם שימסרו את בניהם לבתי תלמוד תורה? שאם שלא מספיק היא גם החנוך הניתן שם, בכ"ז הרי הוא חנוך יהודי במדה גדולה של ידיעת התורה והאמונה. וברור לנו שבמעט תעמולה ובמעט התאמצות מצדנו, היינו יכולים לפתוח את עיני ההורים שיראו את הריקניות שבבתי החנוך השמאלים, בין במקצועות הלימודים ובין במקצועות

שלא נתנו כלום. ואנו נאמר עוד יותר: לא שלא נתנו אלא נטלו מאתנו חלק גדול מילדינו ופטמו אותם בהבליהבלים של "גדי וחתול" בפטפוט אידוי, ובתוך כך למדו את נערי ישראל להכחיש במסורה ובתורה. וכשאתה חושב את מספר המתחנכים על פי טפוסים מוסדות החנוך הדתיים אי אתה מוצא בשנת 1937 האחרונה, אלא כשלושה וארבעים אלף (39 אלף בערך) בבתי התלמוד תורה וארבעה אלפים בישיבות) תלמידים המקבלים חנוך תורני ודתי.

והנה המספרים של המתלמידים בטפוסים השונים של בתי החנוך על פי סדר השנים הנזכרים:

בבתי התלמוד תורה היו בשנת 1910 — 22 אלף תלמידים; בשנת 1923 — 37 אלף; בשנת 1929 — 49 אלף, הרי לך שבשנת 1929 הוכפל מספר התלמידים של בתי התלמוד תורה לעומת 1910. אבל הנה שנת 1935 ומספר תלמידי בתי הת"ת יורד שוב לסכום של 37 אלף ובשנת 1937 אינו עולה אלא עד לסכום של 38 אלף. הרי לך שלבתי התלמוד תורה נאבדו אחר עשר האלף תלמידים במשך שנות המשבר.

ואלה אחד-עשר האלף איפה הם?

שמה תאמר שהישיבות זכו בהם — טעות יהיה בידך. כי אם אמנם שמספר התלמידים בישיבות עלו מן 600 בערך, בשנת 1910, עד 2 אלף בשנת 1923 ולארבעת אלפים בשנת 1929, אבל משנה זו האחרונה עד היום, המספר כמעט שבמקומו הוא עומד ואף בשנים של 1935, 1937, המספר הוא בערך זה של ארבעת אלפים.

אמנם שבה הוא לישיבות ולעסקניהן שמסירות נפשם ונבורתם לעמם ולתורתם עמדו להם אף בשנות המשבר. ולמרות הסכנה התמידית שרפה על הישיבות להסגר מאפס אמצעים, לא נסגרה אף אחת מהן ומספר תלמידיהן לא נפחת. אבל על הישיבות עוד נכתב להלן. כאן אין אנו באים אלא להוכיח כי ממספר י"א אלף התלמידים שחסרו בבתי הת"ת משנת 1929 עד היום לא נתוספו בישיבות בישיבות ולא כלום, כיון שגם בישיבות לא

שני הצעירים שבראש-פנה, רחף על כל הישוב. הידיעה באה לירושלים מחיפה, מקום המשפט, בערב שבת שלפני החג לפנות ערב, טיילפונית. העתוננים של אותו יום עוד לא הספיקו לפרסם הידיעה, מפני השעה המאוחרת. במהירות הברק התפשטה השמועה בכל העיר — ושמתח החג הופרעה. לא היה אף אחד שהצדיק את עצם המעשה. ויחד עם זה אין אף אחד שלא הרגיש שהנידונים הם קרבנות-צבור של כל הישוב כולו, המזועזע כל-כך מהפגעים והמרעין בישינן של הטירור ומעשי-האלמות, עד שאין כל פלא אם עזווע זה העביר צעירים רגישים אחדים על דעתם. הרושם הקשה של פסק-הדין החמור היה מדהים. באופן פורמאלי אמנם אין להבדיל מבחינה החוקית-משפטית בין ערבי ליהודי, ומבחינה זו אין לערער על הדיון, בפרט שאנחנו, היהודים, הלא דרשנו בעצמנו כל הזמן בתוקף להנהיג משפט צבאי בארץ. אבל סוף סוף הכל יודעים שהחוק הצבאי נתכוין בעיקר כלפי המשחיתים והמתחבלים ולא כלפי הנחבלים והמתנוונים, כלפי המתקפים ולא כלפי הנתקפים, ובפרט ששום תוצאות פליליות לא היו ממעשי צעירי ראש-פנה: איש לא נפגע מיריותיהם ופצצותיהם. פסק-הדין טעון אישור מהמפקח הצבאי. מה יחליט המפקח? זו היתה השאלה האחת; מה עלינו לעשות? זו היתה השאלה השניה. „להרעיש העולם“ בפומבי, לפי התנאים הנוכחים, הדבר עלול להשפיע על גורלם של הנידונים יותר לרעה מאשר לטובה. נתאספו בחג השבועות מראשי הישוב אצל הרב הראשי הגר"א הלוי הרצוג, ואחרי התיעצויות ממושכות הוחלט ששני הרבנים הראשים, הרב הרצוג והרב ה„ראשון לציון“ ר' יעקב מאיר, יתיצבו לפני המפקח הצבאי ויבקשו רחמים שימתיק את הדין. אחרי החג קימו הרבנים הראשיים את ההחלטה. המפקח הצבאי קבלם בסבר פנים יפות והקשיב בשימת לב לדברים, אך לא הכטיח להם דבר ברור, אלא שיעיין בחומר המשפטי ואז ידון על בקשתם.

בשעה שהדברים יהיו נדפסים בטח כבר יודע גורלם של הצעירים שנידונו, „להתלות עד

החינוך, ולהשים את לבם על אבוד זמנם של ילדיהם המבלים את עתם על דברים בטלים שאין נותנים להם ולא כלום. ובודאי שהיו ההורים נשמעים לדברינו. אלא שאנו יוצאים ידי חובתנו ב„גנחתי גניה וילולי יליל“, והם באים וכונים בנינים שלהם על חשבון הקרירות שלנו. וכך עלה בידם לרכוש להם הוספה של ארבעת אלפים ילדים שאדישותנו גרמה שיאבדו מאתנו.

ולסוף — אפילו אם נניח כי בתי ספר האידים נטלו מן בתי הת"ת ארבעת אלפים מתלמידים, עדיין חסרים לנו שבעה אלפים שהיו לנו לפני המשבר והלכו מאתנו. ואפילו אם נקבל עלינו תנחומים של הכל, ונתנחם בשני האלפים הלומדים עברית בבתי ספר הגבוהים (שלבד מה שלעולם לא נסכים שלמוד של שפה אפילו כשהיא שפת קודש יש בו משום הנוך עברי ודתי. הרי הלמוד בעצמו הוא עדיין צנום כל כך, עד שאין לקוות שהלומדים שפה זו יהיו בקיאים בה יותר מבצרפתית ואשכנזית שכרגיל יוצאים התלמידים מבתי הספר ואין יודעים בהן כמעט מאומה. אבל אפילו אם נקה אותם בחשבון המקבלים הנוך עברי), עדיין יחסרו לנו חמשת אלפים — וזה בשעה שכל סכום ילדינו המתחנכים לתורה הוא פעוט כל כך. ובזמן שהיה צריך לעלות במשך עשרות השנים ולא רק שאינו עולה אלא פוחת . . .

הכלל — המצב בלתי משמח ביותר. והרבה הרבה עלינו להרהר בדבר. ועל זה במאמרי הבא איה"ש.

הרב ש. י. זוק

שבועות בירושלים

(מאת סופרנו המיוחד)

הג השבועות עבר על היהדות הירושלמית במצב רוח בלתי רגיל. התרגשות ועירנות שררו בכל החוגים. צל המות של שנים מאחינו,

מלאים המון רב של יהודים למן אור הבוקר ואילך. אין לשכוח שאנו עסוקים בעיר הקודש, בירושלים, ובכל בית-כנסת נמצאים הרבה נעורים בלי שבועות כל הלילה, ועם „הנץ“ כבר הם אווזים את דרכם אל הכותל. על-ידי הכותל עצמו הצפיפות גדולה מאד. שוטרים-סדרנים מוכרחים לעמוד ולכוין את התנועה ולשמור על הסדר. חברות-חבורות עומדות ומתפללות במנינים מיוחדים. כאן „שחרית“, כאן מוסף, כאן אומרים „תהלים“, וכדומה. החזיון נהדר ונשגב. תפלה-בכוונה ומעומק הלב כתפלות-הכותל אין למצא בשום מקום. מבלי הבט על שמחת-החג הרי בכיות ואנחות יוצאות מאליהן. „...מלך רחמן שתשוב ותרחם עלינו ועל מקדשך ברחמיך הרבים...“ גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה... וקרב פזורינו מבין הגוים ונפוצותינו כנס מירכתי ארץ...“ מי לב ולא יודעו עד חביון הנפש למקרא התפלות הללו על-ידי שריד-הקודש?

ואיפה, באיזה מקום אחר, אפשר לראות בזמן אחד ובמקום אחד קיבוץ-גליות כזה שברחבה שעל-ידי הכותל? יהודים מכל הארצות ומכל העדות ומכל הטפוסים ומכל המפלגות! אשכנזים, ספרדים, תימנים, בבלים, פרסים, קורדים וכו' וכו'; חסידים, „מתנגדים“ („פרושים“ בלשון ירושלים), וכו'; אגודתיים, מורחיים, ציונים, סתמיהודים, וכו'; זקנים, צעירים, ילדים וכו'. גוויניגוונים של פרצופים ושל מלבושים.

אמנם מלבד המבקרים-המתפללים ישנם גם מבקרים רבים כחג אצל הכותל הבאים רק לשם ביקור גרידא. בקורי-הכותל נמשכו ביום החג כמעט כל היום כולו. הללו שבים והללו באים. השמירה היתה מסודרת, וחשש מפני מקרי-בהלה מצד הערבים לא היה, בפרט בזמן האחרון שהותקנה הדרך החדשה אל הכותל, דרך רחבה שאינה עוברת בסמטאות הערבים ושווקיהם העקלקלים כדרך הישנה.

* * *

וליל שבועות בירושלים — גם הוא ענין. ודאי, בכל העולם ליל מליכות הוא ליל-שבועות. אבל — רק לאלה העורכים „תיקון“.

שתצא נשמתם“, אך בשעה שהטורים האלה נכתבים עוד לא ידוע גורלם הסופי. הישוב כולו מחכה ומקוה להמתקת הדין*).

* * *

חג השבועות בירושלים — זהו יומו של הכותל המערבי. אם בפסח ובסוכות, ובחדשי אלול ותשרי בכלל, מרובים מאד הם המבקרים את הכותל, הנה על כל פנים מתוך שאין כל הבקורים כולם מרוכזים דוקא ביום אחד לכן אין ניכרת כל-כך הצפיפות. אבל חג השבועות, שבארץ-ישראל אינו אלא יום אחד, הרי הדוחק של האוכלוסין הבאים, כן ירבו, מורגש מאד על-ידי הכותל.

ושלשה סוגי מבקרי-הכותל בשבועות הם: כאלה שמתפללים עד מוסף כל אחד ואחד בבית הכנסת הקבוע שלו, ואחרי קריאת התורה הולכים אל הכותל להתפלל שם תפלת מוסף; כאלה שהולכים ישר מבתיהם אל הכותל, אלא שבהגיעם לעיר-העתיקה, לפניו מן החומה, נכנסים או לבהכ"נ הנקרא בשם „חורבת ר' יהודה החסיד“ או לבהכ"נ של ר' ניסן בק (בהכ"נ גדול ומפואר של חסידו רוזין), מתפללים שם עד אחרי קריאת-התורה, ומשם הולכים אל הכותל למוסף; וכאלה שמתפללים על-ידי הכותל את כל התפלה כולה, מ„שחרית“ ואילך. אלה האחרונים מוכרחים לעשות הפסקה לקריאת-התורה, כי מוזמן משפט-הכותל של הועדה של חברי-הלאומים אסור לקרוא בתורה על-ידי הכותל, ולכן הם הולכים לאיזה „מנין“ לקריאת התורה, וחוזרים למוסף.

כל הרחובות המובילים אל דרך הכותל

* לראבון לבנו הכאובה והפצועה לא הועילו כל כשות ותחנונים, תפילות ורמעות, וממשלת בריטניה שבארץ הפרושה שפכה את דמו של הקדוש שלום בן יוסף, למרות רכבות התחנונים וההפצרות שבאו אלי' מכל קצווי תבל.

הנופה זו שממשלת אנגליה מתנהגת בה בכל שנות המנדט שלה לחנוף לפושעים ורוצחים, שנבללה ביחוד בשנתיים האחרונות והביאה לירי הרג של מאות מטובי אחינו והרגם ושד בישוב בכלל, חנופה זו נכרה גם עכשיו ורם נפש נקי וטהור נשפך „במשפט“ של ממשלה חונפת זו.

לא יכלנו „להרעיש שמים“, אבל הקדוש שלום בן יוסף, כשם שהקדיש את נופו בעד עמו האומלל, כך נשפטו עומדת לפני כסא הכבוד ומתנתת צרות עמו, והיא מוסרת דינה לישמים... — המערכת.

ומקשיבים בשימת-לב לפלפולה של תורה מפיו של הרב הראשי.

* * *

יו"ט שני של גלויות לא היה רשומו ניכר השתא. לחג הפסח נוהגים לבוא ירושלימה לא רק מבקרים מכל קצות ארץ-ישראל אלא גם תיירים מכל פינות העולם. הומה עיר הקודש מאורחים. אפילו השתא, שהמאורעות העגומות הפריעו במדה מרובה לתנועת התיירים מאחינו, באו בכל זאת הרבה אורחים מחו"ל: מאמריקה, אפריקה הדרומית, ועד. באה גם משלחת יהודית מיוחדת מרומיניה. וכל אלה, מכיון ש"דעתם לחזור", עורכים יו"ט שני כדון. כמה מכני ירושלים באים לראות במחזה "משונה", כיצד יהודים עושים להם יו"ט בעצם יום החול. אמנם לחג השבועות — יום אחד! — מעטים התיירים מחו"ל תמיד, כל שכן השתא, שנת המאורעות. ולפיכך עבר עלינו יום השביעי כסיון כיום אסרוחג: ריח של קצת יומא דפגרא אמנם, אבל בעצם — חול.

וחול בירושלים בזמן הזה משמעותו: טרדות הפגנסה ודאגות על המצב. הטיורר במושבות ובדרכים הוגבר בזמן האחרון: הצתות וחבלות וגם רציחות בנפש. הממשלה והצבא אמנם אוזרים באמצעים נגד הכנופיות. הלואי שהיו עושים ככה לפני שנתים. אז בטח לא היינו מגיעים לכל התסבוכת הזאת. ובינתיים מעסיקה את מוחותיהם של היהודים גם הועדה הטכנית, ועדת-החלוקה. לעת-עתה כל מעשיה בחשאי, בישיבות סגורות, ויהודים עסוקים בשיחות של ניחושים על עבודת הועדה ותוצאותיה.

ש. יעקבסון

בעיר העתיקה

העיר העתיקה, מוקפת חומת-אבנים נבוהה, הבנויה על שלשלת הרים תלולים. לרגליה עוברים גאיות ונחלים קדומים מלאים צורות ואשפתות של דורות. שבל צר כמלוא רוחב

בירושלים טעם מיוחד וגוון מיוחד ללילה זה. בבתי-כנסיות ובתי-מדרשות — "תיקון". בבתי-הישיבות — תורה. בישיבת חברון-סלבודקה, למשל, היה אולם הישיבה מלא עד אפס מקום, וצילי קול התורה של מסכתות נדרים ושבת (מסכתות הישיבה של הקיץ הנוכחי) נשמעו בכל הרחובות הסמוכים לרחוב-הישיבה כל אותו הלילה. ואלה המתעצלים לאמר "תיקון ליל שבועות" או לשבת על-יד הגמרא כלום ילכו בליל שבועות סתם לשכב במטה ולישן כדרך שעושים בכל השנה? לא, מוצאים להם עבודה אחרת: ללכת מבהכ"נ לבהכ"נ ולראות כיצד מבאים יהודים את הלילה. ביחוד מרבים לבקר את בתי-הכנסיות של עדות המזרח: התימנים, הפרסים, וכו'. מלאי-התפעלות היו מבקרים אלה מוסרים למחרתו את רגשותיהם ממראה עריכת ה"תיקון" של עדות המזרח.

* * *

מתוך המסיבות השונות שנערכו בחג השבועות, מסיבות-מרעים של ידידים או חסידים ומסבות-חברתיות של איגודים שונים, יש לציון ביחוד המסיבה הנאה שנערכה במוצאי-החג מטעם ברית הסטודנטים הדתיים, "יבנה". מתוך המספר הכללי של יסבע מאות חניכי האוניברסיטה, שרובם הנם חפשים במובן הדתי, התארגנו כמאה סטודנטים דתיים לברית מיוחדת בשם "יבנה". חברי "יבנה" הנם אמיצים ברוחם, רוח ישראל סבא, ומהם כמה תלמיד-י-חכמים חשובים.

המסבה האמורה היתה של סיום הש"ס וחלוקתו. זה כמה שנים ש"יבנה" הנהיגה מנהג יפה: לחלק בכל שנה בין חבריה את הש"ס, באופן שבמשך השנה יגמרו את כולו. התאריך הרגיל לסיום הש"ס אצלם הוא ז' אדר, אלא שהשתא נדחה מפני סיבות שונות התאריך וקבעוהו ליום מתאים: יום מתן-תורה.

התאספו כל חברי ה"ברית" בנוכחותם של כמה אורחים מוזמנים; הרב הראשי הרצוג ועוד כמה רבנים. הרב הראשי אמר את ה"הדרן": דברי הלכה ואגדה מתאימים לענין היום. נעים היה לראות במחזה: כמאה סטודנטים יושבים על-יד שלחנות ערוכים

תכונה נפשית מיוחדת בכל אלה, שחיו באוירה. של ירושלים העתיקה. והרגשה זו היא סבעה את צביון ההווי הירושלמי בבית וברחוב, בישיבה ובכית הכנסת, בעבודה הציבורית ובעסקים הפרטיים, שפעה חיים של געגועים טמורים ליישוב ארץ-ישראל ולתחייתה, שפכה את שלטונה מתחת לשטח הנראה לעינים והפעילה רבים לפרוץ גבולות הגיטו ולצאת למרחביה. הלכ העברי פעם ברוגז ובכעס עצור על הגלות בתוך המולדת. חברות רבות נוסדו לפעול בחשאי לטובת בנין הארץ, לגאול קרקע המולדת ולהביא אחים מהגולה להתישב בארץ האבות.

במרכז המחשבה של האוכלוסיה רבת-הגוונים בתוככי ירושלים עמד הכותל המערבי. בימים ובלילות נהרו רבים לשפוך לפניו תחינה ובקשה, על צרת הכלל וצרת הפרט. אנשי המעמדות קבעו להם זמנים מיוחדים לתפילותיהם בעד אחינו בני ישראל שבחוצי-לארץ. יחידים וקבוצים היו מבקרים תכופות בחצות הלילה לערוך תיקונים ולקונן על חורבן בית-המקדש.

היישוב שמחוי לחומה היה מעורה ביישוב שבפנים כחטיבה אחת. ההתפתחות היישובית שבשכונות החדשות עוררה את היישוב הפנימי להכות שרשים נוספים באיזורים אחרים והכניסה שיפורים ידועים בתנאי החיים הקשים שבו.

אולם משנפרצה ההסתערות הראשונה של הערבים אחרי הכיבוש, נפגע היישוב העברי בעיר העתיקה פגיעה עמוקה מאד. פרוצם הפליטה התחיל לעשות שמות. איזורים מיושבים נעזבו, חצרות נטרקו, הבתים הופקרו לשכנים הערבים; נסגרו על מסגד מוסדות החסר, רבכו שערים של הישיבות והיכלי התורה, שממו הרחובות מאדם, דרכי ציון אבלות . . .

מאוכלוסיה של ארבע רבואות נפש נשארו לפליטה שרידים-יחידים ממש, פחות מההלך הארבעים. ושרידים אלה שומרים עוד אמונים לפניה חמורה זו, חמדת מליונים יהודים בכל העולם.

צעדי אנוש דרוך בגב החומה פנימה, לנוחיותם של חיל המצב ומשמרת הגנתו. ובחלק העליון פרוצים חללים בגדלים שונים לשלוח דרכם חיצו התקפה על האויב.

בקרן מזרחית-דרומית של העיר, בקרוב-מה לחומה, שוכן האיזור היהודי היחיד, שנשאר לפליטה. האיזור מכיל שכונת „בתי מחסה“ ומספר חצרות ברחובות הסמוכים. שכונה זו בתיה הבנויים בשורות ארוכות לאורך הגבולות והיא מסוגרת בתוכה כחומה בתוך חומה. קירות האבן הגבוהים, הרחבים כמטר וחצי, מסיימים את המעבר והמראה כאחד לפני העוברים ושבים. רק פה ושם, במרחקים גדולים, אתה מבחין חללים קרועים בתוך החומה הפנימית ועל ציריהם שערים כבדים תלויים וסגורים למחצה. שערים אלה פתוחים כיום וסגורים מערב עד הבוקר.

עד הכיבוש, יותר מדויק, עד לפני פרוץ המאורעות הראשונים בירושלים, היתה העיר העתיקה מיושבת עשרות אלפים יהודים. הרחובות המו מרוב אדם ומרוב תנועה. אלפים היו יורדים מהשכונות שמחוי לחומה לעסקיהם העירה פנימה. אלפים נהרו למוסדות התורה והחסד. תלמידים ובני-ישיבה — לבתי הכנסיות והישיבות הגדולות. האיזור היהודי נפרצו גבולותיו. מ„רחוב היהודים“ הלכו והתישבו בסביבות ערביות רחוקות. חצרות גדולות נרכשו מפעם לפעם על-ידי מוסדות ויחידים בעשרות אלפי פראנקים. חצרות אחרות נשכרו ונחכרו מהערבים ועברו מיד ליד „בעלי הזקות“, לפי שטר-יחזקה, שנעשו בבתי-הדין ועל-פי מנהגי ירושלים ונושבו יהודים רבים. וכמי השלוח ההולכים לאט התנהל לאט הישוב היהודי והלך והתרבה בהמוניו. בקניניו הצבוריים, ברכושו הפרטי ועד שערי מקום המקדש הגיע.

אזירת המסתורין העמוקה הספוגה בין בנינים עתיקים היסטוריים, וההרגשה המיוחדת בקדושתה העולמית של ירושלים, השרו על כל ההווי הירושלמי השראת קודש תמידית גם בעסקי החולין שלה, כעין סינתזיה של חומר ורוח, בחינת הרגשה אצילית של גזירות בתוך עסקי חיים פשוטים. רוממות המציאות החדירה

אלה, שבימים מסוכנים לבטחון ובשעה כזו הם באים לתפילה לכותל המערבי.

נהימה חרישית עוברת בין המתפללים, שהסתררו על-יד הכותל. בלחש אומרים הם את התפילות השגורות בפייהם ומסתורדים עם שריד קרום זה. בוכים על גלות השכינה וגלות ישראל. השתפכות הנפש שבתפילות מהר"ן מעלה את המתפללים למרום פסנת הרבקות העליונה, מתחננים בעזו ובכנעה כאחד, מתמוגגים מרוב נעימות, ידירות ורבקות ומבקשים התגלות וקירוב ק"י הימין. הם שליחי כל בית ישראל, הקושרים בשמם קשרים לכתד עליון ומעלים את כל התפילות הנידחות לרצון כסא הכבוד. וטרופי אהבה מצמידים את שפתותיהם לאבנים הרטובות כשהשראת קודש נסוכה על פניהם.

רוח קרירה מלטפת את הפנים המלוהטות ומפיחה רוח-חיים בלב העצור. רשרוש קל משמיע השוטר התורני בצעדיו המרודים. ושקוע במחשבת האנשים המורדים הללו הוא מהכה בקוצר-רוחו לפרידתם מהמקום. השעה שעת חירום ונפשו שואפת למנוחה. שני זקנים מגיירים קולם ומרעידים את האוירה כולה. אנחה עמוקה עוברת בין המעמד. ולפתע שירה נעימה מושרת בפי כל בני המעמד בקול רם המלווה ריקוד קל על הרחבה.

כאן, בחצות הליל כשכל היקום נח מנוחתו, אורגים אנשי-מעמד אלה את חופת הנשואין, שבין כנסת ישראל להקדוש ברוך הוא לעתיד לבוא. במקום הזה באים בסוד שיח שרפי קודש ומעוררים רחמים לפני הטמיר והנעלם ומבין הגוי הסלעים שואבים כחות חדשים להמשכת שרשרת-הקדושה שלהם.

אמיצ'י-לב הם נפרדים אחרי התפילה כשנעימת נשיקת האבנים עדיין טבועה על שפתותיהם, כתף אל כתף הם צועדים יחד לבית-הכנסת.

רבאות מבקרים את הכותל, עשרות אלפים מתנים לו צרותיהם ולחשיהם. אולם נכספות האבנים אל צלילי הסוד שבחצות הלילה על-ידי שרידים אלה, מבינות הן את שפתם ומסתודרות יחד עמם על ישראל ועל תקומתו...

המסתורין העברי יידע בעתיד לספר על כהד חיים הספון ואצור עוד בתוך שרידים אלה. המסתורין שבירושלים העתיקה לא בלבד, שלא רפה בשל ההגירה הרבה אלא הגביר כוחותיו ופועל את פעולתו מתוך הוד שבגבורה.

... בערבים עם אפלוילת הלילה, אוד הידח פרוש כמפה לבנה על חומת האבנים הגבוהה ושולח לשונות אש קרה מבעד הפירצות הסימטריות שבקיר החומה. דרך הניקבות האיסטרטגיות נשקפים הר הבית מזה והר הזיתים מזה. כיפות המסגד מבהיקות באור כהה ומטילות צלן בעמק נחל קדרון. שני ילדי רועים מהללים בחלילים בכפר סילוואן הרובץ בעמק השלוח וכפריות אחדות גולשות מהמדרון עם כריהן לשאוב מים קרים וזכים של מי השלוח. רוח קרירה מלטפת את פני המצבות העתיקות והבנין המונומנטאלי „יד אבשלום" עומד זקוף בשחור אבניו ומביט על כל הסביבה. צפצוף חזק נשמע כאות ידיעה של משמרת שוטרים אחת להברתה וחרה מכה גלים מעבר להרים. על שביל החומה צועדים אט שני שומרי הבטחון ומאותתים בשפת-האורות לכוונים שונים. התושבים בשכונה היהודית כלואים בכתייהאבן וישנים את שנתם במנוחה. אורות בתי-הכנסיות כבויים ורק נר-תמיד מהבהב ומפיץ נגוהות-שלווה שקטים על ארון הקודש. האחרון בלומדים כבר הלך לביתו.

עם התקרב שעת חצות קמים אנשי-המסתורין אחר-אחד ובשקט מעושה פותחים את הדלתות ויוצאים החוצה. פתאום קול יריה התפוצץ באויר הודך. ברוך המקום, שום דבר לא אירע... במקווה מזדמנים כמנין וחצי. קבוצה אחת טובלת ואחריה השניה. כולם מתכוננים לעת רצון של חצות על יד כותל המערבי.

מטוהרים וזכים הם צועדים ל„כותל", בשביל הסמוך לחומה. אחרים נושאים עמם ספרי-תפילות של מהר"ן מבראסלאב. כל המעבר ריק מאדם. אף המשמרת אינה מבחינה בהם והליכתם נעימה ושלווה. הם הגיעו לכותל. שוטר התחנה יוצא מצריפו ומסתכל באודחים הקבועים. פניהם ידועים לו מתמול שלשום. שוב מתרשם מאומץ-לכם של יהודים קודרים

תרושי תורה

שו"ת בדין שכירות פועלים

מאת הרב משה פיינשטיין

(המשך)

והנה בירושלמי פ' האומנים ה"ב, מסיק שפליגי רב ור' יוחנן, דלרב גם בעה"ב יכול לחזור ולר' רק הפועל יכול לחזור ולא בעה"ב. ולכאורה פליגי בזה: דלרב ליכא גדר התחיבות וסובר שבקרא דלי בני עבדים נתחדש שאין יכולין לקנות כלל, כדאמר שם אין ישראל קונין זמ"ז ולכן יכול גם בעה"ב לחזור. אך שודאי יהי' חלוק כשהתחילו במלאכה שבעה"ב החוזר יהי' ידו על התחתונה משום דעכ"פ אסור לו לחזור, והפועל כשהחזר יהי' ידו על העליונה משום דמותר לחזור. ור' יכול לסבור או שהוא קנין רק להתחיבות ואינו תלוי כלל בעה"ב בפועל, או שנתחדש רק שיכול לחזור, אבל נעשה קנין בעצם ולכן אף שהפועל יכול לחזור מ"מ בעה"ב א"י לחזור.

וממה שאר"י ע"ע הוא משמע שסובר שבעצם יש קנין, שכונתו להוכיח מע"ע שיש קנין בישראל שכ"כ יש קנין בפועל. וממה שברור לירושלמי אליביה דהפועל יכול לחזור אף שמצינו ר' דוסא שסובר שא"י לחזור לחד לישנא וא"כ אפשר שגם ר"י יסבור כן, משמע שגם ר"י קאי אקרא דלי בני עבדים, שדורש רב, אך שאומר שהוא אין דורשו לענין עצם הקנין דע"ע יוכיח שיש קנין, אך דורשו רק לענין שיכול לחזור שזה עושה שאינו עבד דהשמיעני בכאן שליכא תרי עניני עבד ואם לא הי' יכול לחזור הי' עוד דין עבד לבד דין ע"ע. אבל זה ודאי יש ללמד מע"ע שהוא ישראל ויש בו קנין וא"כ זה שיכול הפועל לחזור לר"י אינו מטעם גרעון כסף, אלא מדרשת הקרא דלי בני עבדים. וגם יש לפרש שר"י סובר שהקנין הוא רק להתחיבות ובלשון תמיהא אמר על דברי רב וכי ע"ע הוא הא פועל אין לו קנין בגופו אלא התחיבות בעלמא והו"ל לומר דאין ישראל קונין זה בזה או זה על זה דמשמע דנתחדש שאין יכול להתחייב התחיבות של עבדות ולשון זה מזה משמע דנתחדש שא"י לקנות גופו שזה ליכא כלל בפועל. אבל עכ"פ גם ר"י דריש לקרא דלי

והנה זה שבשכיר יום כשמשך כלי אומנתו או בשאר קנין, יש חלוק לענין חזרה שבעה"ב אינו חוזר והפועל חוזר, כמפורש ברמ"א, אם גדר הקנין כסבלן שקונה בגוף הפועל וממילא א"י גם בעה"ב לחזור ככל קונה חפץ נצטרך לומר שבעצם גם בשכיר יום קונה וחזרת הפועל הוא או מטעם דין גרעון כסף דע"ע, כשיטת מהר"מ בתשובת מ"י ולקצוה"ח בסק"ח סובר כן גם הטור, או שמדרשא דעבדי הם ילפינן רק שיכול לחזור, והטעם דכשיכול לחזור נמצא ממילא שאין זה עבדות, כיון שבידו לחזור כשירצה ומה שאינו חוזר הוא לטובת עצמו שרוצה להרויח, אבל עד שיחזור בו קנהו ולכן א"י בעה"ב לחזור אף שהפועל יכול לחזור. וכן משמע בב"מ דף י' ע"א, דאמר כל כמה דלא הדר ביה כיד בעה"ב הוא, כי הדר כי' טעמא אחרינא הוא, פי' דלכן אף כשהדר כי' לא נתבטל הקנין שהי' בו כ"ו שלא חזר. אבל לא נוכל לומר שזה שהפועל יכול לחזור זוא מחמת שבדרשא דעבדי הם נתחדש שאין יכולין לקנות פועל שהוא כעין עבד, דא"כ גם בעה"ב יוכל לחזור כיון של"ק כלום.

ואם גדר הקנין כסבלן הוא רק להתחיבות בעלמא, אז אין שייך כלל לומר בשכיר יום דנעשה בעצם התחיבות לעשות הפעולה, רק שיכול לחזור, דכיון שיכול לחזור איזה התחיבות שייך לומר שיש עליו, ולכן ודאי לפ"ז נתחדש בדרשא דעבדי הם שאין יכול להתחייב כלל להיות שכיר יום, אך מ"מ בעה"ב א"י לחזור בו, דלפ"ז אין תלוי דין בעה"ב בדין הפועל, דהא כל אחד מחויב מצד התחיבות עצמו. ולכן אף שהתחיבות הפועל בטל משום שהתחיבותו הוא עבדות לא נתבטל התחיבות בעה"ב ליתן לו המלאכה שהתנו, שהתחיבות זו אינה עבדות.

ידו עה"ת, מטעם שנעשה ממילא קנין לענין השכירות כדבארתי. וא"כ מתני' דאיירי בקבלן הוא כרב דיכולין לחזור, אבל אסורין ולכן יד החוזר עה"ת. וזהו שאמר מתני' ע"ד דרב בין פועל ובין בעה"ב יכול לחזור פ"י שניהא מתני' דתנן שהפועל ובעה"ב שוין בקבלן שיכולין לחזור, אבל ידו עה"ת אליבא דרב, דלדידי' שוין בעה"ב ופועל.

ודברי ר"י אין לפרש כהנה"מ שחזרת הפועל הוא מטעם גרעון כסף, דמנ"ל לירושלמי שסובר ר"י, הא איכא ר' דוסא דסובר שא"י לחזור וגרע לענין זה מעבד כדהוכחתי לעיל. ולכן צריך לפרש כדבארתי אליביה שסובר או דהוא קנין בגופו אך שנתחדש שיכול לחזור, או דהוא קנין רק להתחייבות ולכן אף בשכיר יום רק פועל יכול לחזור ולא בעה"ב ובקבלן פ"ז אין יכול אף הפועל לחזור בשום ממון, וא"כ קשה מתני' לדידיה. וזהו כונת הירושלמי שמתני' ע"ד דרב ניהא. אבל ע"ד דר"י קשה דהא בעה"ב אף בפועל א"י לחזור בשום ממון ובקבלנות אף הפועל א"י לחזור בשום ממון. ונצטרך לומר שמתני' איירי שלא היה קנין רק התחלת מלאכה לבד שלכן יכולין לחזור, אבל אסורין, ולכן יד החוזר עה"ת בהתחלת מלאכה. וניהא לפי' זה שגם לירושלמי יש חלוק לרב בין פועל לקבלן כמו לגמ' דידן. אבל עדין יקשה דא"כ לרב יכול לחזור בעצם אף בקנין אף בעלים ובקבלן אך שידו עה"ת, והא זה שמוכיה ר"ת שא"י לחזור במשיכת כלי אומנות הוא ממימרא דרב ברף מ"ה דקודם שמשך כלי אומנות לא מעל וכשמשך מעל.

ולכן צריך לומר דודאי מירושלמי שמעינן שרב סובר שליכא קנין כלל לאחד על חברו בשום שעבוד כפי' הנה"מ ולא מצינו בנמ' דידן שיפלוג על זה. אך מ"מ סובר רב שקנין כגון משיכת כלי אומנות מועיל שלא יוכל לחזור, דבהקנין נעשה החיוב בעלמא שיש עכ"פ על עצמו שהוא על הפועל לעשות עבודתו ועל בעה"ב ליתן לו עבודה ועל חיוב זה נמי ודאי שייך דינים שלא יוכל לחזור בשום ממון ולא יוכל ליפטר מחיובו אלא בפעולה שהתנו דאף שהתובע אין שייך לתובעו שלא יחזור

בנ"י עבדים, שאין הפועל מתחייב ויכול לחזור ונ"מ רק לענין חזרת בעה"ב, שלרב יכול לחזור שתלוי בפועל, ולר"י א"י לחזור, שהתחייבות בעה"ב אינו תלוי בפועל אלא מצד עצמו ואינה התחייבות של עבדות.

ומה שאמר בירושלמי שם מתני' ע"ד דרב בין פועל בין בעה"ב יכול לחזור, נצטרך לפרש משום דסובר בירושלמי שאין חלוק בין אומן לקבלן וסברי רב ור"י כרבנן דר' דוסא, שאף בקבלן יכול לחזור דלא כמתני' וממילא לרב גם בעה"ב יכול לחזור, ולר"י רק הפועל יכול לחזור. וכונתו להקשות ממתני' על תרווייהו. ואף לרב יהי' הקושי' רק מהפועל, דבעה"ב ודאי אף שיכול לחזור לרב הוי ידו עה"ת כמו במתני', דהא עכ"פ אסור לו לחזור. וטעם רב ור"י משום דסברי כרבנן דר' דוסא ומתני' כר"ה. אך בירושלמי מצוי שלא נקט התירוין. וא"כ אף לגמ' דידן שמחלק לרב בין קבלן לפועל נמי אין חלוק בין בעה"ב לפועל לענין עצם החזרה דבזה לא פליגי. אבל דוחק לומר דהירושלמי פליגי אנמ' דידן בדברי רב לענין קבלן. וגם שצריך לדחוק ולפרש בלשון יכול לחזור שאמר לרב בפועל ובעה"ב בתרי אנפי שפועל ידו על עה"ע ובעה"ב ידו עה"ת.

ולכן הנכון בדברי רב כפי' הנה"מ בסק"ו וכדאבאר שרב סובר דהקרא מחדש שליכא קנין כלל בשעבודים על ישראל לא קנין ממש ולא קנין להתחייבות דאין ישראל קונין זמ"ז כלל ולכן אף בקבלן שאינו כעבד מ"מ ליכא קנין לא בגופו ולא קנין להתחייבות וכן ליכא לפועל על בעה"ב קנין להתחייבות. וזה שמשלם בעה"ב כשחזר, לרב אין לומר שהיא מדינא דגרמי, כדכתב הנה"מ אף שהתחילו במלאכה, דהא יקשה מזה שצריך בעה"ב לשלם אף שלא הפסידו, שלא הי"ל תחלה למי להשתכר, שהוא רק מטעם שהתחלת מלאכה היא קנין, כדכתב הנ"י. אלא צ"ל דאף שמצד דמי קנין יכולין לחזור, מ"מ ממילא יש חלוק בין פועל לקבלן ובעה"ב דכפועל שהוא עבדות מותר לחזור כדי שלא יהי' משועבד ולכן אף כשהתחיל במלאכה ידו עה"ע. אבל קבלן ובעה"ב דאינו עבדות אסורין לחזור ולכן כשהתחיל במלאכה

מ"ח בשם רב ויסבור של התחייבות עצמו אין שייך קנין ולדינא פסק כגמ' דידן.
אבל י"ל דהירושלמי סובר שאם יש קנין בפועלים הי' גם התחלת מלאכה קנין אף שאינו קונה בע"ע משום דהתם שקונה גופו שיהיה עליו ארון והמלאכות שיצטרך לעשות הוא רק מחמת שהוא עבדו אינו שייך בעצם קנין שעושה בהמלאכה להעבד, רק שהוא מטעם חזקה שבזה מראה עליו ארנות ובעלות כגדר קנין חזקה דקרקע שקנין זה נתמעט בע"ע. אבל בפועל שאינו ארון עליו רק שקנה בו שעבוד למלאכה שהתנו הוויא התחלת מלאכה קנין מצד עצמו לענין המלאכה שקנה כגדר משיכה במטלטלין ומסירה בבהמות ואינו כלל מטעם חזקה, דהא אין שייך כלל ענין חזקה שהוא להראות בעלות וארנות, דהא אינו ארון עליו, אלא הוא קנין בעצם לשעבוד המלאכה שקנה ולכן אם הי' יכול לקנות שעבוד בישראל הי' זה קנין. אבל לרב שאין יכולין לקנות כלל, אלא שהוא חייב עצמו אינו שייך קנין בהתחלת מלאכה שיתחייב מחמת קיום מקצת לקיים כל מה שהבטיח, ולכן אמר שע"ד ררב ניהא מתני' שיכולין לחזור אחר שהתחילו במלאכה. אבל לר"י שיש קנין בפועל אף התחלת מלאכה יש להיות קנין ולא יוכלו לחזור בשום ממון. אבל קנין ממש כמו משיכת כלי אומנות וק"ס גם לרב לא יוכלו לחזור בשום ממון, דלא פליגי הירושלמי אהא דרב בגמ' דידן דף מ"ח. (המשך יבוא)

פרוזבול בזמן הזה

מאת הרב שרגא ליב ברלי

במס' גיטין ל"ו אמרינן מי איכא מירי דמדאורייתא לא משמט שביעית ותקנו רבנן דמשמט וכו', רבא אמר הפקר בי"ד הפקר, דאר"י מנין שהפקר בי"ד הפקר, שנא' וכל אשר לא יבוא וגו' יחרם כל רכושו. ר"א אומר מהכא אלה הנחלות וגו'. ופירש"י ז"ל דתירוצו דרבא, דהפקר בי"ד הפקר, קאי בין לרבנן דפליגי

כיון דהוא דין של עצמו, מ"מ גם על דין של עצמו שייך דינים וגם יכולין לכופו שלא יחזור ויקיים חיובו, דלא גרע מכל היובים שאין לו תובעין שכופין אותו לקיים חיובו, אך ברברים בעלמא לא נעשה שום חיוב עליו ומשיכה דכלי אומנות הוא קנין משום שבזה נגמר השכירות, כדאיתא ברא"ש ונתחייבו כ"א לקיים מה שהתנו וכ"ש קנין מעות שסובר הנה"מ וק"ס ששייך אף לחיוב של עצמו דבעד המעות והסודר התחייב לשלם דוקא בהפעולה ובכל מה שהתנו ולא יוכל ליפטר בדבר אחר, והתחלת מלאכה לא הווי קנין אף להתחייבות כזה, דבזה שקיים הבטחתו במקצת אין שייך לחייבו לקיים כלו, אלא שהוא קנין רק לענין השכירות כדבארתי. ופועל שהוא עבדות יוכל ומותר לחזור אף בקנין, משום דאסור להתחייב במעשה עבדות ומ"מ בעה"כ לא יוכל לחזור דאינו תלוי בחיוב הפועל דהוא מחוייב מצד עצמו.

וקצת יש לתרץ לפ"ו שיטת הריטב"א בשם רבותיו דסובר דבק"ס אף פועל א"י לחזור. שהקשה הש"ך בס"ק י"ד מ"ש מקנין משיכת כלי אומנות שיכול לחזור משום דבקנין חליפין שצריך לשלם לו בהכרח איזה דבר ולכן כשהתנה שלא יפטר אלא בפעולה, נהי שאסור, מ"מ אין לו כמה ליפטר מחיובו בעד הסודר. אבל משיכת כלי אומנות לא נתחייב מחמת שום דבר רק שהוא קנין לעצם התחייבותו ולכן כיון שאסור אם לא יוכל לחזור אין התחייבותו כלום. אבל לדינא ודאי מסתבר שלא כדבריו, אלא דיכול לחזור הפועל אף בק"ס ומעות).

וכן מוכרחין לומר אליבא דהנה"מ שמסיק שכיון שפסקו כגמ' דידן כרב אין קנין כלל בפועל, משום דסובר דגמ' דידן ל"פ בזה אירושלמי ומסיק שכן סובר גם הש"ך וא"כ יקשה הא הש"ך סובר דבמשיכה וק"ס א"י הבעה"כ וקבלן לחזור בשום ממון. אלא ודאי כדבארתי שאף שהוא חיוב של עצמו מועיל קנין שלא יוכל לחזור. וא"כ אף לרב צריך לאוקמי מתני' שלא הי' קנין רק התחלת מלאכה לבד ונצטרך לאמר שהירושלמי שמסיק שע"ד ררב ניהא מתני' פליגי בזה אגמ' דידן ברף

שיש לו בעלים ומאבד ונותן כפי מה שיראה לגדור פרצת הדת וכו' והדי הוא אומר בעזרא כל אשר וכו' יחרם כל רכושו מכאן שהפקד ב"ד הפקר". הרי דהרמב"ם מדייק לכתוב ונותן, דהיינו שהדיין יש לו זכות לתת לאחרים, אף דהביא פסוק דר"י יחרם וכו'. וכן א"א לפרש דרש"י וראב"ד סוברים כהרשב"א דבי"ד יכולים להוציא מעות מלוה ולתת למלוה — כדן פרוזבול, אפילו כששמיטה מה"ת, דהא בגיטין ס"א בענין מציאת חשוק וכו' אר"ח גזל גמור מדבריהם ופירש"י דלא הוה גזל מעליא לפסול לעדות ולעבור בלאו. ואי אמרינן דהתורה נתנה רשות לבי"ד אף ליתן לאחרים למה לא יהני קנין דבריהם לפסול לעדות.

לכן נלענ"ד לפרש הענין, וצריך להבין תחילה, באמת אם יש כח ביד בי"ד להפקיע בעלות של זה למה לא יהא בכחם גם לעשות בעלים אחרים. ונהקור מה שהבי"ד יכולים להפקיר ממון שיש לו בעלים, ומאבד ונותן" כלשון הרמב"ם, אם עשתה התורה את הבי"ד לבעלים גמורים על הממון שמפקירים. ומה שמפקירים הוא מטעם בעלות, דלהפקיר בעי בעלים והראי' דלא מהני הפקר בדבר שאינו ברשותו (ב"ק ס"ט). או שהבי"ד אינם בעלים על ממון שאינו שלהם, אלא דהתורה נתנה להם כח שיכולים עפ"י גזירתם להסיר זכות הבעלים מנכסיהם וממילא נעשה הדבר הפקר, אבל הם בעצמם אינם בעלים כלל. ונפק"מ דאי אמרינן שיש להם כח בעלות אין לבי"ד כח יותר מן הבעלים, וכמו כשהבעלים רוצים לתת דבר לאחר צריך המקבל לעשות קנין, ובלי קנין לא קנה, כן יהי' בבי"ד, אם יתנו לאחרים צריך המקבל לעשות קנין. אבל אי אמרינן שכח שלהם הוא רק עפ"י גזירתם והחלטתם לבד כמו שיש להם כח להפקיע זכות הבעלים, כן יש להם הכח להקים הדבר ברשות אחרים בלי קנין.

וראיתי בשיטמ"ק ב"ב ק' ד"ה ר"א בשם רבינו יונה ז"ל: היכא דאמרינן הפקר בי"ד בעל הנכסים אובר זכותו ע"י הפקר בי"ד והרי הן כדבר שאינו שלו ויש דשות לחבירו להחזיק בו ברשות בי"ד, אבל אינו זוכה בו בריבור

אדרכי ואמרי השמטת מלוה בזה"ו דאורייתא, ותקן הלל דלא משמט, ובין לרבי דאמר לאו דאורייתא ורבנן תקנו דמשמט אין כאן עקירת דבר מן התורה, כיון דהפקד בי"ד הפקר. ותוס' נקיט לה לתירוצו דרבא דוקא אי אמרינן דרבנן תקנו דמשמט, אבל לא אי שמיטה מדאורייתא (דאז צריכין אנו לתירוצו של אביו שב ואל תעשה הוא).

וברמב"ם שמיטה ויובל פ"ט הט"ז אמר: אין פרוזבול מועיל אלא בשמיטת כספים בזה"ו שהיא מד"ס, אבל שמיטה של תורה אין הפרוזבול מועיל. והראב"ד משיג ואמר: א"א זה אינו מחזור דאביו הוא דאמר הכא, אבל רבא פליג ואמר הפקר בי"ד הפקר, והלכך נוהג בכל זמן. וכתב הכ"מ דהראב"ד מפרש כפירש"י ורבינו כהתוס'.

וראיתי בספר כסף נבחר אות יוד וז"ל: ול"נ דהא תלוי מאיזה פסוק ילפינן הפקר בי"ד, אי מד"ר יצחק יחרם כל רכושו, או מדר"א אלה הנחלות. דהא הרשב"א בגיטין מביא דאי' מקרא דר"א דיכולין בי"ד לזכות ממון לאחר אע"פ שלא בא לידו. ומקרא דר"י דיהרם וכו' ליכא לאיכוחא אלא שיכולין בי"ד להפקיר ממון שיוכל לזכות כל שיגיע לידו, אבל בי"ד לא הקנו לשום אדם, אלא נטלו מבעל הממון והניחו הפקר. א"כ להרמב"ם שהביא קרא דר"י שפיר אמר דאין בי"ד יכולין לזכות למלוה שיתן לו הלוה המעות ע"י הפקר בי"ד. אבל הראב"ד יוכל לסבור דילפינן מפסוק דר"א ובי"ד יכולין לזכות מעות הלוה למלוה כסברת הרשב"א עכ"ל.

והגם דעצם החקירה, אם כחם של בי"ד יפה אך בשלילה, כלומר, להפקיע הבעלות ולא בחיוב להכניס ברשות אחרים, או גם בחיוב, היינו, להקנות למי שימצאו לנחוצו עפ"י תקנתם. כבר דברנו מזה הרבה מגדולי האחרונים. עי' יש"ש יבמות פ' י' סי"ט, המק"ח סי' תמ"ח, שו"ת רעק"א ס' רי"א, המח"א קנין משיכה, החת"ס יו"ד שו"ר ועוד. אבל מה שהכסף נבחר דוצה לתרץ בזה קושיית הראב"ד על הרמב"ם לא נראה כלל, דהא הרמב"ם גופו פסק בה' סנהדרין פ"ד ה"ו וז"ל: „וכן יש לדיין להפקיר ממון

בכה זה אלא כשהם מוכרחים לכך ואין להם עצה אחרת, וכמו לענין שמיטה דנחוי לעשות תקנה ע"י פרוזבול לגבות את החוב שיוכל לתבוע גם בע"כ ועפ"י ד"ת הוא גזל גמור מוכרחים הבי"ד לעשות חיוב חדש מלוה למלוה דבזה האופן מותר גם מה"ת. אבל התם דאמרינן לר"י דהוה רק גזל מדבריהם הרי קאי על שלשת הדברים: מצורת חיה ועופות ודגים; מציאת חשו"ק; עני המנקה בראש היות, ובכל שלשת הדברים אין נחוי הפקר בי"ד בזה, דהא הוי הפקר בלא"ה, אלא שקנינם לא הוה קנין מדאורייתא משום דהוי חשו"ק, או משום דלא נעשה מעשה הקנין כמו במצודות דאוקי הגמ' בלחי וקוקרי דהתם א"א כלל להשתמש בכחם להקנות בלי קנין כלל, כיון דלא יפגעו ע"י תקנתם באיסור גזל, כיון דבלא"ה הוה הפקר, ויכולים להשתמש בדבר אפילו אי אמרינן מדאורייתא לא קנו, בתקנה זו אין כח בי"ד יפה כלל מדאורייתא ורק מדרבנן בעלמא הם קונים בלי שום יסוד לזה מה"ת. ולכן פירש"י שאם בא א' ונטל מהם לא נפסל לעדות בשביל זה כלל, דלא מהני מדאורייתא כלל.

ועפ"י יש ליישב קושית שער המשפט סי' ס"ז כגמ' גיטין ל"ז: אר"נ נאמן אדם לומר פרוזבול ה' לי ואבד, חזקה לא שביק היתירא ואכל איסורא. והקשה ל"ל לטעמא דחזקה, תיפוק ליה כיון שהמלוה טוען ברי פרוזבול ה' לי, והלוה אינו יודע הו"ל א"י אם פרעתיך דהייב לשלם. אבל לפמש"כ לשיטת רש"י והרשב"א דהבי"ד מחייבים ע"י פרוזבול חיוב חדש, והחוב הקודם נפקע לגמרי, דא"א לרבנן לעקור דבר מה"ת, א"כ כשטוען הלוה א"י אם היה לי פרוזבול הו"ל איני יודע אם נחייבתי ומוקמינן בחזקת פטור, ולכן צריכין לטעמא דלא שביק היתירא, דעפ"י החזקה זו אין כאן שום ספק ובדאי שהיה לו פרוזבול.

וכן יש ליישב קושית שער המשפט על הרמב"ם פ"ט מה' שמיטה, שכתב דלכן נאמן לומר פרוזבול ה' לי ואבד, שמזמן הסכנה ואילך בע"ה גובה שלא בפרוזבול ולמה לא נקט טעם דר"נ דלא שביק וכו'. דכאמת צ"ל דברי רשב"ג במשנה כתובות פ"ט, דמסכנה

בי"ד עד שיחזיק, עכ"ל. הרי דסבר, דיש להם כח בעלות ויש רשות לחבירו להחזיק בו רק ברשות בי"ד ומשמע שהבי"ד כמו בעלים וקונה מיד הבי"ד ולא מעצמו מהפקר. והרשב"א גיטין ל"ו מפרש דברי רבא בזה"ל: ומינה שמעינן דכח בי"ד יפה להפקיר ממון מזה ולזכות לזה אפילו קודם שיבא לידו. וכן מוכח קרא דאלה הנחלות וכו', כלומר, בלי קנין וכו', עכ"ל. ולפי שיטה זו הבי"ד כמו האבות שמנחילין וא"צ קנין.

ולפי"ו מדויקים דברי הרמב"ם שכתב: וכן יש לדיין להפקיר ממון שיש לו בעלים ומאבד ונותן וכו', ומביא קרא דיהרם כל רבושו, היינו וכיון דיש להם כח להפקיר ע"כ יש להם דין בעלים, כנ"ל. וכמו"כ יכולים להקנות למי שירצו. אבל צריך המקבל לעשות קנין, לכן לענין שביעית בזמן ששמיטת כספים מה"ת, נהי דבי"ד מפקירין ממון הלוי ונותנים למלוה, ולא יעבור בזה על לא יגוש משום דזוכה מן ההפקר בתור חובו. אבל כ"ז שלא בא ליד המלוה לא קנה, משום דצריך קנין, הגם דבי"ד הן בעלים על נכסי הלוה ויכולים לשעבד נכסיו למלוה, אבל כל שעבוד חדש א"א בלי קנין כמו בשטרי הקנאה (ב"מ י"ג), דשעבד נפשיה וכן במתנה שומר הנם להיות כשואל מוקי שמואל כשקנו מידם. והכא אפילו אם יזכו הבי"ד ההתחייבות למלוה בקנין א"א בלי שעבוד הגוף מהלוה, דכל שעבוד נכסים בלי שעבוד הגוף אינו חל והבי"ד אינם בעלים רק על רכושו ולא על גופו. ולפיכך כתב הרמב"ם דבזמן שמיטת כספים מה"ת אין פרוזבול מועיל. אבל רש"י דסבר דאפילו אין שמיטת כספים מה"ת מועיל פרוזבול היא שיטת רשב"א, דאין לבי"ד כח בעלות על החפץ, אלא שיש להם כח בגזירתם בלי שום קנין לומר שממון שמעון לראובן. והגם ששמיטת כספים מה"ת ואין כח למלוה לגבות את חובו, אבל הבי"ד מחייבים את הלוה בחיוב חדש שא"צ קנין ויש למלוה לגבות חובו מהלוה אפילו מה"ת, ואין בזה סתירה לרש"י גיטין ס"א הנ"ל, דנלענ"ד לומר בזה, דהגם דהתורה נתנה כח לחכמים להפקיר ולהקנות לצורך תקנתם, בכ"ז א"א להשתמש

ואילך בע"ח גובה שלא בפרוזבול, נהי דליכא ריעותא כמה שאין פרוזבול בידו מפני הסכנה, אבל מ"מ כמה מאמינן אנו למלוה להוציא ממון בלי ראייה, דילמא משקר הוא ולא היה בידו פרוזבול כלל, ומידי ספק לא יצאנו. בשלמא אי אמרינן דהספק אם היה לו פרוזבול הוה ספק אם פרעתוך שפיר גובה המלוה מחמת עצם הטענה כדון א"י אם פרעתוך. אבל אי אמרינן דהוה ספק א"י אם נתחייבתי, מה שייך טעמו של רשב"ג מפני הסכנה, דכיון דהוה ספק בחיוב הו"ל לאוקמי בחזקת פטור. אבל הרמב"ם לשיטתו דאמר אין פרוזבול מועיל רק בשמיטת כספים דרבנן. אבל בשמיטה של תורה אין פרוזבול מועיל, והפרוזבול מועיל רק לטלף תקנת רבנן מה שתקנו ששביעית משמטת זכר לשביעית וע"י הפרוזבול נשאר דין הקודם מדה"ת שלא ישמט, והספק אם הו"ל

פרוזבול הוה ספק אם פרעתוך דלמא לא היה לו פרוזבול ומשמט מדרבנן ונפקע החוב. לכן הרמב"ם א"צ לטעם דר"נ, דבלא"ה יהיה הלוח חייב לשלם משום א"י אם פרעתוך, ורק דכאן יש ריעותא בעצם הטענה, דנאכד הפרוזבול טענה גרועה היא, דכיון דפרוזבול לגובינא קא מזהר וזהיר ביה, כדאייתא בפ' המקבל לענין שטר ובכה"ג אף בא"י אם פרעתוך פטור, דרגלים לדבר שמלוה משקר, לכן אמר שפיר הטעם דמסכנה ואילך ליכא ריעותא כלל כמה שטוען שאין הפרוזבול בידו, א"כ הו"ל ספק וכאלו אמר א"י אם פרעתוך דחייב לשלם. הגם דעצם הדבר אם נאמן לומר פרוזבול היה לי ואבד מוקמינן בגיטין דמחלוקת תנאי היא. אבל לשיטת הרמב"ם לכו"ע מהימן לומר פרוזבול היה לי כיון דעצם הספק מחויב לשלם וריעותא שנאכד אין כאן מהסכנה ואילך ולכן גובה לכו"ע.

אידישע אבטיילונג

דער ישיבה „קאמפיין“

דאָס ביסעל איבערנעבענע טהוער וועלכע האָבען מקדיש געווען זייערע גאנצע פיזישע און גייסטיגע קרעפטען פאַר דאָס גרינדונג און אויפהאַלטונג פון די ישיבות זיינען שוין אויס־געמאַטערט פון זייער שטענדיגען טאַגטעגליכען קאַמף פאַר די עקזיסטענץ־מיטלען. די אייני־קונפּט קוואַלען ווערען טרוקענער פון טאַג צו טאַג. די ראשי הישיבות און לעהרער שטעהען צייטענווייז ביי זייער פאַסטען פאַרשמאַכטע און פאַרהונגערטע, ווייל ניט אלע מאָל קאָן זייערע מאָגערע שכירות געצאָהלט ווערען אין דער צייט. און אפּהענטיג ווערען די עסקנים, און מוטהלאָז די ערציהער.

און קענען מיר כּאָטש אויף אַ מאָמענט ארויפלאָזען דעם געדאַנק, אז אָט די דאָזיגע הייליגע הייזער פון תּורה זאָלען חו"ש פאַר־שלאָסען ווערען; זייערע טויערען זאָל מעהר

וועדער שטעהען אמעריקאנער אידען, און באַזונדער דער ניו־יאָרקער אידישער עולם, פאַר אַ נסיון.

די ישיבות וועלכע זיינען די שטאַרקסטע שוץ־פעסטונגען פאַר דאָס ביסעל אידישקייט וואָס מיר פאַרמאָגען נאָך דאָ אין לאַנד; די ערציהונגס אַנשטאַלטען וועלכע האָבען דורך זייער טיעפער און ברייטער טעטיקייט גע־וואונען דעם צוטרוי און אַנערקענונג פון אלע קלאַסען פון דער אידישער באַפעלקערונג, די דאָזיגע בתי התּורה אין וועלכע עס זיינען אוועקגעלייגט געוואָרען אויפּיעל בלוטיגע און שוויסיגע פּראָצע פון די בעסטע פון אונזערע קרעפטען — שטעהען אין געפאַר צו ניט האָבען קיין מעגליכקייט צו עקזיסטירען.

אונזער גייסט בארױבען? מענען מיר אזעלכע שוואכלינגע זיין און אָנווערען דעם מוטח? און אין דער זעלבער צייט וואָס מיר טהוען וויפיעל מיר קענען פאר העלפען אונזערע ברידער אין דער וועלט אין זייערע קערפער-ליכע ליידען, ניט געפינען אין זיך אויך כחות צו ניט דערלאָזען אונזער ליכט פון תורה, אונזער לעבענס-קוואַל זאָל חו"ש אויפהערען צו שיינען און קוועלען?

דארפען מיר ניט און זיינען מיר ניט מחויב דוקא אין אזא צייט צו נאָכמער פארפעסטיגען אונזער גייסטיגער פעסטונג און נאָכמער שטארקער אונזער ד' אמות של תורה והלכה? און מיר זיינען דערפאר הארציג דאָנקבאר דער אידישער צייטונג „מאָרגען זשורנאל“, וועלכע האָט צווישען אלע קאמפען וועלכע זי פירט אָן פאר אלעס וואָס איז טייער און הייליג אין אונזער נאציאנאלען און רעליגיעזען לעבען, אויך געגעבען אַ חשוב'ן אָרט פאר דעם קאמפ' פון די ישיבות. גרויס זיינען די פארדינסטען פון דער צייטונג, און מיר שאַצען דאָס געדעריג אָפּ.

און אונזער אידישער עולם, ביי וועמען עס לייכט נאָך אַ פונק פון אידישקייט, און ביי וועמען עס לעבט און פיהלט אַ אידישע הארץ, ביי וועמען עס איז טייער זיין פאָלק און זיין תורה, און ווער עס ווייס זיין אחריות פאר דעם יונגען קומענדיגען דור, אלע אידען אָהן אונטערשייד, דארפען זייער חוב טאָן, דאָס לעצטע אָפגעבען פאר דאָס אויפהאלטונג פון די אנטשטאלטען וואָס שאַפען דאָס יוגענד פאר אונז. יעדער פון אונז איז ניט נאָר מחויב אליין צו געבען נאָר רופען זיין פריינד, רופען זיין קהילה, רופען זיין חברה צו באַשטייערען זיך פאר דעם ישיבה פאָנד.

ועל כולם דארפען אונזערע רבנים פון די בימות ניט אויפהערען צו שטורעמען און וועקען דעם געוויסען פון זייערע קהילות און צוהערער צו ערפילען זייער חוב אלס אידען צו זייערע קינדער, צו אונזער פאָלק און תורה. דער קאמפ' פון מוז האָבען ערפאלג!

ניט זיין אָפען פאר די טויענדער טייערע אידישע קינדערלאַך וועלכע בויען פאר אונז אַ הערלאכע אידישע צוקונפט; און עלטערן וואָס ווייסען זייער חוב פאר דאָס אידיש פאָלק און ווילען ערציהען זייערע קינדער פאר בניס לאַקי ישראל, לתורת ישראל ולעם ישראל, זאָלען ניט האָבען וואו זייער וואונש זאָל קענען דורכגעפיהרט ווערען? און אמעריקאנער איד-דענטום זאָל אָנווערען דעם זיכערסטען אַנקער וואָס זי פארמאָגט אום צו אָפּהאלטען אונזערע קינדער ניט פארפלייצט צו ווערען דורך די רוישיגע וואָכענדיגע און מערסטענטילס פאר-דארבענע כוואליעס פון אמעריקאנער לעבען, — קענען מיר גלייכגילטיג טראכטען וועגען דעם און אונזערע הערצער זאָלען ניט דורכ-גענומען ווערען מיט טיעפען ווייטאג און צער? און דאָס איז אין אַ צייט ווען מיר האָבען אַ וואונדער שיינעם בנין אויפגעבויט. אַ געזי פון הייזער פאר תורה און אמונה וואו טויענע-טער קינדער (כ"י) האָדעווען זיך אין דער שעהנסטער ליכט פון דער אידישער תורה, און וואו אלע הלכים פון אונזער תורה ווערט אויפגעלעבט דאָ אין לאַנד, און אריינגעדונגען אין די יונגע הערצער פון אונזער פראכפולסטען יוגענד. און אין דער צייט ווען אנדערע טויער-זענטער קינדער וואָלטען גרינג געקענט אריינגעצויגען ווערען אין די דאָזיגע תורה געדעלסטען, ווען מיר פארמאָגען נאָר גענוג מאַטעריעלע מיטלען, מיר זאָלען קענען ברייט עפענען די טירען פאר די וואָס שפארען זיך אריינצוקומען און קענען ניט צוליעב די באַגעענצטע מיטלען.

קען אזא לאַגע דערלאָזען ווערען און פאר-שוויגען ווערען?

אמת, מיר לעבען איצט איבער אַ ביטערע און פינסטערע צייט, מיר זיינען דורכגעדרונגען מיט צער און ווייטאָג. די לאַגע פון אונזערע עלענדע פארפלייגטע ברידער פארפינסטערן אונזערע נשמות, פאראומערען אונזער לעבען. אָבער מענען מיר לאָזען אונזערע שונאים טריאומפירען איבער אונז, זיי זאָלען ניט נאָר פון אונזער גוף שטיקער רייסען, נאָר אויך

פארטראג איבער טהרת המשפחה

געהאלטען פון הרב הגאון הגדול פאר הדור
כש"ת מרן אברהם דוב כהנא שפירא
שליט"א, אבד"ק קאוונא.

(המשך)

און אויב מען פרעגט דאָך: „מה בין מים
למים!“ און מען זוכט אַ ריין פיזיקאלישע ער-
קלערונג, וואָלט איך אפילו קענען אָפשיקען צו
פארשידענע וויסענשאַפטיכע ארכיטען אויפ'ן
דאָזיגען געביט, אָבער נאָך מיין מיינונג באַ-
שטעטיגען זיי אויך נאָר די פרינציפען, ניט
אָבער די פרטיות־דינים, און גיבען אלזאָ, נאָך
אלץ ניט קיין גאַנץ גענויע תשובה.

ווי געזאָגט, איז עס ח ו ס י ם , צו וועלכע
מ'דאַרף ניט און מ'קען ניט צוגיין מיט געוויסע
נאַטור־דערקלערונגען. אָבער מיר זעהען אין די
לעצטע צייטען עפּים גאָר וויכטיגע ענטדעקונגען
וועגען וואַסער־באַשטאַנד און וועגען די אונט-
געהויערע קראַפט וואָס וואָלט פאַרגעקומען ביי
דער מעגליכקייט פון צעזעצונג פון די אַטאָמען
פון א י י ן טראָפען, וויפּעל קראַפט און
ענערגיע און היץ דאָס וואָלט פאַרבריינגען. מיר
ווייסען ווי אונגעהויער גרויס עס איז די קראַפט
פון ראַדיום, וועלכעס איז אַנדעקט געוואָרען
נאָר מיט צעהנדליגער יאָרען צוריק. און ס'קומט
פון ווייטען גאָר יעצט אַ גרויס, אַז פון אייני-
פאַכען זאָלץ (אַט טאַקי דער סודות'פּולער
„ברית מלח“) קען מען ארויסציהען גרויסע
מענגען ראַדיום, און אַז פון יעדען וואַסער קען
מען שוין ארויסציהען זאָלץ. און פון דער אַני-
דערער זייט ווייס מען, אַז דעם מענשענס מאַרד
אַנטהאַלט פיל ראַדיום; אַ שאַרבען פון טוי-
זענטער יאָרען צוריק, אין וועלכען דער מאַרד
איז שוין געווען ווי אַ שטיינדעל, האָט מען גע-
פונען, אַז ער איז נאָר רייכהאַלטיג פון ראַדיום.
לייגט צונויף דאָס אלץ צוזאַמען און איהר
וועט זעהן, וואָס פאַר פאַרבאָרגענע, סודות-
פּולע כחות עס ליגט אין וואַסער. און מיר
זיינען אפּשר אויפ'ן שוועל פון נייע מערקוויר-
דיגע ענטדעקונגען, וואָס וועלען אונז דער-
קלערען אויך פּרטיס־דינים.

נאָך איינס: ווען מען פרעגט: ברייט און
פעסט „מה בין מים למים? וואָס איז דער
אונטערשייד צווישען וואַסער און וואַסער?
וואַסער איז וואַסער און אלע גלייך!“ — וואָלט
געדאַרפט זיין, אַז דער פרעגער, וואָס באַ-
הויפטעט פעסט: „וואַסער איז וואַסער און
אלע גלייך“ זאָל וויסען קלאָר אלץ וואָס איז
נוגע צו וואַסער, כאַטש אין פיזיקאלישע זינען:
זיין וועזען, באַשאַנד, צוזאַמענזעצונג און
אייגענשאַפטען. שטעלט זיך אָבער ארויס, אַז
אזוי ווי מיר אַלע שטערבליכע האָבען דאָס אויך
די דאָזיגע פרעגער ביז פאַר קורצען ניט גע-
וואוסט, אָדער ווייסען עס אפּשר צוזאַמען מיט
אונז נאָך איצט אויך ניט גענוי. מען האָט
שטענדיג געמיינט, אַז אלע אַטאָמען פון איין
אין דעמזעלכען עלעמענט זיינען דורכאויס פון
גלייכען געוויכט. דאָס איז געווען אַ גרונט-
הנחה אין דער כעמיע, אויף וועלכען ס'האָבען
זיך געבויט פאַרשידענע בנינים. שפעטער האָט
זיך אָבער ארויסגעוויזען, אַז די דאָזיגע הנחה
איז ניט ריכטיג. עס האָט זיך ארויסגעשטעלט,
אַז אין איין און דעמזעלכען עלעמענט גיט
אַטאָמען שווערערע און לייכטערע. אזוי האָט
ערשט אין יאָר תרצ"ג אַן אמעריקאַנער כעמיקער
יורי (Urey) אַנדעקט דאָס אזוי גערופּענע
„שווערע וואַסער“, און עס שטעלט זיך ארויס
אַז עס איז טאַקי יע דאָ אַ אונגעהויערער הבדל
בין מים למים אפילו אין פיזיקאלישע זינען!
דאָס שווערע וואַסער אונטערשיידט זיך מיט
דעם, וואָס זיין וואַסער־שטאָף־אַטאָם איז
דאָפעלט שווער אַלס דער וואַסער־שטאָף־אַטאָם
פון געווענהליכען וואַסער, (וואַסער איז צו-
זאַמענזעצט פון וואַסער־שטאָף און זויער-
שטאָף); עס זידט נאָר ביי גרעסערע היץ און
פריהרט נאָר ביי גרעסערע קעלט אַלס געווענה-
ליכע וואַסער, לאָזט אין זיך ניט וואַקסען קיינע
געוויקסען, פאַרלאַזירט די באַוועגונג־פּיאיני-
קייט פון מיקראָאָרגאַניזמען און האָט נאָך אַני-
דערע אייגענשאַפטען. אמת, דאָס „שווערע
וואַסער“ איז באַקומען געוואָרען אויף אַ סינסט-
ליכען וועג, איצט אָבער זיינען אויף דעם גע-
ביט געמאַכט געוואָרען ווייטערע וויסענשאַפט-

בערראשען און מאכען צו נישט דעם מענשענס
 חכמה און השכלה, ווי די פאלגענדיקע דער-
 שיינונג. ווען דער רעגען-וואסער שטרומט און
 גייט-דורך די ערד, און מען עס אפילו בלייבען
 אינווייניק א ליינגערע צייט, איז ווען ער גייט
 ארויס צוריק געפינט זיך אין אים ניט קיין
 שפור פון פאטאש, אמיאק אָדער פאָספאָר-
 זויערע, וואָס די ערד האָט אין זיך אָבער זי
 דאַרף עס נויטיק האָבען צום וואַקסטום פון די
 בויער און צמחים, ווערנד אנדערע כעמישע
 שטאָפּען ווי שוועבל א. ד. גל., וואָס די ערד
 דאַרף עס ניט האָבען צום וואַקסטום פון די
 צמחים, נעמט דאָס רעגען-וואַסער י ע מיט.
 (עס שיינט, אזוי ווי די ערד זאָל זיין באַוואַסט
 זיניק אין פאַרהאַלטען די שטאָפּען וואָס זי
 דאַרף האָבען צום אויסטראַגען אירע קינדער
 — די צמחים). דאָס איז אָבער נאָר דער פּאָל
 ביי רעגען-וואַסער, אנדערע וואַסערען אָבער,
 ווי טייך-וואַסער א. ז. וו., ווען מ'באַגייסט מיט
 זיי די ערד און זיי בלייבען דאָרט עטליכע טעג
 ציהען זיי אָב פון דער ערד אויך אמיאק און
 פאָספאָר און די אנדערע שטאָפּען וואָס זי דאַרף
 פאַר צמחים. עס שיינט עפעס אזוי ווי עס וואָלט
 הייסען, אַז דעם רעגען, וואָס איז אויף שטענדיג
 אוועקגעשעלט געוואָרען פון כורא פאַר דעם
 נאַטירליכען פאָספאָר צו באַזעטיגען די ערד,
 צו העלפּען איר באַפּרוכטונג און וואַקסטום,
 (כאַשר ירד הגשם והשלג מן השמים . . . הרוה
 את הארץ והולידה והצמיחה), ער האָט באַ-
 קומען דעם אויפּטראַג ניט צו בריינגען קיין
 שאַרען, ניט אָפּצו ציהען קיין זאַפּטען און
 שטאָפּען וואָס זיינען נויטיג פאַר די צמחים.
 אנדערע וואַסערען אָבער, וואָס באַנעצען די
 זריעה-שטחים נאָר צופּעליג אָדער קינסטליך
 (דורך דעם מענשענס איניציאַטיוו) — ניט.

איז עס טאקי וואונדער: „מה בין מים למים“?

דער פאקט איז אָבער דאָך אזוי!
 „ורוח אלקים מרחפת על פני המים!“
 וועגען דעם, ווי גרויס חז"ל זיינען אויך
 געווען אין נאַטורלידיעות ווי זיי ווערען באַ-
 נוצט להלכה, איז אַנטשטאַנען אַ ברייטע, פאַר-

ליכע שריט, וועלכע האָבען באַוויזען, אַז אין
 געווענהליכען וואַסער געפינען זיך אין דער
 ווירקליכקייט אויך קליינע דאָזעס פון „שווערע
 וואַסער“. אזוי ווי דאָס „שווערע וואַסער“
 ווירקט זעהר שעדליך אויף לעבעדיגע אָרגאַ-
 נזומען, די „אַלטקייט“ איז אַ פּאָלגע פון דיזע
 דאָזעס שווערע וואַסער, וואָס מיר זאַפען אין
 זיך אריין צוזאַמען מיט'ן געווענהליכען
 וואַסער. (אויב אזוי, הייסט עס, ווען מיר
 וואָלטען אָפּרייניגען דאָס געברויכטע וואַסער
 פון די אין אים אריינגעמישטע דאָזעס שווערע
 וואַסער, וואָלטען מענשען ניט אזוי שנעל פאַר-
 עלטערט און פאַרוועלטקט ווערען. אַט, וואָס
 הייסט וואַסער!).

אויב אזוי איז דאָך די אויטאָריטעט פון די
 פֿרעגער „מה בין מים למים“? אין דיזער באַ-
 ציאונג אַ רעכט ביסעל געמינדערט. אויב אזוי
 קען דאָך טאקי זיין, אַז דאָס וואַסער וואָס איז
 דירעקט פאַרבונדען מיט דער מוטער-ערד האָט
 טאקי אנדערע אייגענשאַפטען אלס דאָס וואַסער
 אין וואַנע אפילו אין פיזיקאלישען זינען, שוין
 ניט רעדערדיג פון געוויסע פאַרבאָרגענע מע-
 טאפּיזישע אייגענשאַפטען. *) אַלא וואָס, מיר
 ווייסען נאָך ניט? — מוז מען וואַרטען אַ
 ביסעל. אויף די „שווערע וואַסער“ האָט מען
 אויך לאַנג געוואַרט.

איך וויל דאָ נאָך דערמאָנען נאָך אַ וואונדער-
 באַרע זאָך וועגען וואַסער, אַ זאָך וואָס וועט
 אפילו ניט פאַרענטפּערען די געשטעלטע פּראַגע,
 אָבער וואָס צייגט מערווירדיקע אייגענשאַפטען,
 און ווידער אַ „הבדל בין מים למים“.

דער גרויסער געלערענטער ליביך (Liebig)
 שרייבט: אין אלע כעמישע דערשיינונגען איז
 ניטאָ נאָך אַזאַ ערשיינונג, וואָס זאָל מער איר

*) ווירדי הרה"ג מוהרמ"צ קה"ק ל"י הנבדק"ק סלאנט
 העירני לענין ארם הנדה ומהרתה למתניתין תרומות
 פ"ה מ"ה שיעור המים המגולין כו' רבי יוסי אומר
 בכלים כל שהו (אפילו מרובין) ובקרקעות מ' סאה,
 הרי זכר למ' סאה לענין ביטול הארס. ומשמנה זו אנו
 רואים רבר נפלא, רונמא וזכר דבמים תלושים אפילו
 מרובין איז הארס מתבטל בהם ובמחברין לקרקע
 מתבטל, (דס"ג הקרקע מתבטל כה הארס כשיש בהו
 מ' סאה), הרי רידעו זאת נם לענין טבעי כארם הנחש
 שהי' שכיח שם כ"כ דניס בין מים תלושין למחוברין.

צווייטע ליטעראטור. אום צו ווייזען אין קור-
צען, ווי וואונדערבאר עס זיינען די רייד פון
חז"ל אין דאזיגען געביט, וועל איך דערמאָנען
נאָר איינס פון פילע. די חז"ל זאָגען: „כל
שיש לו קשקשת יש לו סנפיר, ויש שיש לו
סנפיר ואין לו קשקשת“, ד. ה. ווער עס האָט
שופען האָט אויך פּלאַסען (איז כשר), עס גיבט
ווער עס האָט פּלאַסען און האָט ניט קיין שופען
(איז ניט כשר). אזוינע ענליכע סימנים איז
דאָרט און אין אנדערע ערטער אין תלמוד גע-
זאָגט געוואָרען אויך וועגען בהמות, חיות און
עופות. און דאָס איז ניט גלאַט אזוי געזאָגט
זיך אַ היפּאָמעזע אָדער אַ טעאָריע, וואָס היינט
אזוי און דערנאָך אנדערש — דאָס איז גע-
פּסקנ'ט אַ דין אויף אייביג, אז ווען מען גע-
פינט אַ שטיקעל אָפּגעשניטענע פּיש (ניט פון
אָרט פון די פּלאַסען) איז אויב עס איז דאָ
שופען מען מען שוין ניצען, ווייל דאָס איז גע-
וויס פון אַ פּיש וואָס האָט פּלאַסען אויך (א
פּיש איז כשר נאָר ווען ער האָט ביידע סימנים:
פּלאַסען און שופען). דאָס האָט מען געזאָגט
שוין מער ווי 2000 יאָר צוריק. אין דעם משך
האָט מען אנטדעקט נייע מערען, נייע לענדער,
טויזענטער נייע מינים פּישען, עס זיינען פּאָר-
געקומען פּאַרשידענע מישונגען אונטער פּאָר-
שידענע מינים, און דאָך האָט מען נאָך ניט גע-
פונען אַ פּיש, וואָס זאָל האָבען שופען און
פּלאַסען ניט.

איז עס ניט וואונדער ?

אכן, רוח ד' דובר כם ומלתו על לשונם.
אָבער מיר הערען האָרט, פּאַרשטייען שווער
און דיינקען אויף אונזער מאַניער.

אַ פּאָטער בריינגט זיין קינד אַ שפּיל-צייג,
אַ פּערדעל פון פּאַפּע. דאָס קינד פּאַרקעט
נאָך אינווייניג, ווייל דערניין וואָס טוט זיך
דערניען, שנייט עס אויף מיט אַ מעסער און
מאַכט מכולה, וואַשט עס מיט וואַסער, די
פּאַפּע צעקריכט אונטער די הענט און —
דאָס קינד וויינט.

דער פּאַבריקאַנט פון שפּיל-צייג, דער אינד-
זשינער, בריינגט זיין קינד אזא פּערדעל, פּאַר-
זאָגט אים ניט צו שניידען מיט אַ מעסער, ניט

קינדער ביי גיט ?
און ווי טוען מיר, אויב ניט ווי יענעם קינד ? !
דער בורא-עולם, דער מייסטער פון וועלט
אַלל, וואָס ווייס אלע וואונדער און פּאַרבאָר-
גענישען פון זיין וואונדערבאר קאָמפּליצירטען
ווערק, גיט אונז ארויס אַ רעגלאַמענט ווי צו
באַגנין זיך אין וואונדערליכען לאַבירינט פון
זיין מייסטער-ווערק, און מיר ווילען טאָן דוקא
ווי יענעם קינד, וואָס טראַכט דרייען די שרויפּען
און די רעדלאַך פון שפּיל-צייג ווי ער פּאַר-
שטייט עס „בעסער“. יע, טאקי „בעסער“ . . .
בעסער פּאַר'ן אינזשינער אליין . . .
מיר וועלען נאָך שפּעטער צוריקערען צום
דאָזיגען ענין. יעצט וויל איך נאָר קורץ באַ-
מערקען וועגען דעם טיף מאָראַלישען ווערט פון
די דיני טהרת-המשפּחה פּאַר'ן פּאַמיליען-
לעבען און זייערע אויסוירקונגען אויפ'ן דאָ-
זיגען געביט פּערט און אויף די עטיק בכלל.
(פּאַרטזעצונג קומט)

מדרכי ברוקלינער

פון בן יעקב

(אן אמעריקאנער ישיבה בחור אין פּוילען)

(המשך)

אָבער מיט דער צייט האָט ער, מדרכי ברוק-
לינער, זיך אויך אריינגעפּאַסט אין גאַנצען
עולם, ער איז אויסגעשטיגען פּיל אין לערנען

פון זיך אליין און ווערט אוועקגעטראָגען צו די וואָלקענקראצערס, צו די שטורעמדיקע כוואליעס פון לעבען און געיעג נאָך סוקסעס. אָבער ער, מרדכי, ציהט זיך דאָך יעצט לגמרי אין אַנאַנדער ריכטונג. ער ציהט זיך יעצט צו אידיליע, צו רוהיגקייט ער קנולט זיך אריין וואָס טיעפער אין זיך, ער ציהט זיך אריין אין אַ שטילע רוהיגע סודות'פולע שאלקע אויפ'ן בנין הישיבה דאָרטען, דאָרטען אין בית המוסד, ברייטעט זיך אויס זיין האָרזאנט, דאָרטען, דאָרטען לייבט זיך פונאַנדער און שטראַלט אויף אין קדושה זיין וועלט, דאָרטען אין בית המוסד . . .

פון די פענסטער פון מרדכי ברוקלינער'ס סטאַנציע שלאָגט יעצט אַ שטארקע ליבט, און עס טראָגט זיך פון דאָרטען אַ מעכטיגע גע-זאנג, דאָס איז שוין דער לעצטער אָווענד וואָס מרדכי געפינט זיך צווישען זיינע ישיבה-חברים, דאָס איז דער אָפשיידס אָווענד פאַר זיין צוריקקער קיין אמעריקא.

דו געהסט אריין צווישען אַ פּרעהליכען, ציר-שטראַלען טאַנצענדיגען עולם, אלע זיינען גע-קומען צו זיך געזעגענען און באַשערען זייער ליבען חבר פון ברוקלין, און אַט ווערט מיט-אַמאָל שטיל און פון דער שטילקייט הויבט זיך אַרויס אַ צארטע איידעלע שטים, און עס הויבען אָן פליסען אַזעלכע האַרציגע ליבליכע ווערטער, רייכע פּערלדיגע טיעפע געדאַנקען און עס פלעכטען זיך צונויף די העכסטע פּראָבלעמען פון דער מענשהייט און פון לעבען מיט די טיעפע ליכטיגע וועגען פון דער הייליגער תורה. און אַט הערסטו באלד פון רעדנער ווער דער בעל שמחה איז, אַט דערקענסטו שוין זיין כאַראַקטער, זיין שטרעבען און זיינע מדות. דו הערסט וועגען זיין ערווערב במשך די צייט סיי אין לערנען סיי אין דעת בכלל. גלייכצייטיג הערסטו וועגען די גרויסע מיסיע וואָס די צייט לייגט אויף איהם ארויף, דאָרטען אויף יענעם זיין אָקעאַן. און אַט רעדען פון צווישען עולם פאַרשיידענע טאַאַסט-האַלטער, און אלע ניבען זיי איהם גלייכצייטיג איבער די גרויסע פליכט,

און שוין אייניגע זמנים ווי ער לערענט פאַר זיך . . . ד. ה. אָהן דער הילף פון אַ רבי'ן. נאָר פון דען שפירט ער נאָך זיך ווי אָנגעוויזען אין פיל זאכען אויפ'ן געוועזענעם רבי'ן זיינעם. ער שפירט זיך צוגעבונדען צו איהם צו לערנען קענען דעם לעבען פון ישיבה און איר וועלט-באַנעהם בכלל. אדרבה, וויבאלד ער איז שוין אַרויס פאַר זיך, וויבאלד אַז ער הייסט שוין ניט קיין תלמיד, ווערט זיין רבי צו איהם נאָך פיעל נעהענטער, אינטימער און ער האָט מיט איהם זעהר אָפט אַזעלכע וואַרימע, אינטערע-סאַנטע און באַלעהרענדע שמועסען. ער לערענט יעצט זעהר פיעל פון זיין רבי'ן און זיינע נאָהענטע בני הישיבה..

יעצט שפירט ער זיך ווי איין אבר, א לעבע-דיגער אבר פון אַ גרויסען אָרגאַניזם, זיין נשמה איז אַ טייל פון די נשמת הישיבה, און ווען עמיצער וואָלט איהם יעצט געפרעגט, וואָס איז די ישיבה, ווען ענדיגט מען דעם קורס, וואָס איז די מאָס השלמה וואָס מען קריגט דאָ? וואָס איז איר ריכטונג: וואָלט ער געקאָנט ענטפערען נאָר איין זאך, ער וואָלט געזאָגט: די ישיבה איז אַ קוואַל פון לעבען, די ישיבה איז אַ גייסט, די ישיבה איז אַ נשמה, זי איז אַ טאטע און זי איז אַ מאמע, אַ פריינד און אַ חבר, זי איז דער עבר און דער עתיד, אין איר בין איך געוואָקסען, אין איר האָב איך אליץ.

יעצט קען שוין ניט שרייבען זיינע עלטערען אַז די ישיבה איז אַ מין גייסטיגע ניר-יאָרק, אַז דאָס אַן אָרט פון גרויסען שוואונג און גרויסע אונטערנעמונגען. ניין סענסאציעס, דאָס האָט ליב אמעריקא, דאָ איז ניט דער עיקר, די גרויסקייט, נור די טיעפקייט פון שוואונג. יעצט ווייס ער ניט וואָס צו שרייבען זיינע עלטערען וועגען די ישיבה. זיין פאָטער טראָגט דאָך אין זיך דעם גאַנצען אמעריקאַנער מאַסשטאַב פון לעבען, דעם גייסט פון ניר-יאָרק, פון סוקסעס, פון „טיים איז מאַני“, אין דער ריכטונג בלאָזט דער ווינט און עס רייסט דער שטורעם צו די ווייטיקטען פון גליק און רייכטהום. אלץ ציהט זיך פונאַנדער, אלץ רייסט זיך פונאַנדער, אפילו דער מענש רייסט זיך אָפּ

טענע פון טרערען וואָס האָבען זיך אָנגעקלעפּט אָן דער שטילקייט, און זיך מיט אַ ליבליכקייט און אומעט פּונאָנדערגעגאַסען אין חלל. דאָס האָט גערעדט דער בעל־השמחה, מרדכי ברוק־לינער אליין. ווענדענדיג זיך צו דער מסיבה בלאַס און ציטערנדיג, זיינע אויגען האָבען פּער־בלאַנצט פּון טרערען און הילפלאז האָבען זיי געקוקט צו אלעמען:

„מיינע טייערע מיינע טייערע רביים און חברים! קשה עלי פּרדתכם, זעהר שווער, זעהר שווער, טייערע פּריינד און חברים! איך האָב פּון אייך פּיל געלערענט, זעהר פּיל, איך בין אייך פּיל שולדיג דערפאַר. איר האָט אזוי־פּיל אויף מיין האַרץ געזויט, אזויפּיל געמאַכט וואַקסען, איך האָב אַז דאָס וועט אויך אין דער צוקונפּט בליהען און וואַקסען.“ — ער שווייגט אַ רגע און זאָגט ווייטער: „ליידיג בין איך גע־קומען, ליידיג, בלויז מיט דער אמעריקאנער, ווינט־אָנגעבלאָזענע נשמה, און איך געה פּון אייך אוועק אזוי פּול, אזוי רייך! יע, איך ווייס ווי קליין איך בין קעגען אייך; איך ווייס וויפּיל איך וואָלט נאָך געדארפּט ביי אייך לערנען. אָבער דאָך ווי רייך בין איך קעגען דעם אמאָליגען מעקס'ן פּון ברוקלין. ווי גרויז איז די רייכקייט אז איך ווייס שוין מיין וועג, אז איך האָב מיין וועג אין לעבען געפונען, ווי גליקליך בין איך יעצט.“ און ער זאָגט ווייטער: „מיינע טייערע! אָבער איין וואָרט וויל איך נאָך זאָגען, איין טראַגישען וואָרט וואָס אפּשר מיט דעם איז אויך אויסגעדרוקט דאָס וואָס איהר האָט מיר איבערגעשמידט מיין נשמה זינט איך בין צו אייך באַהאַפּטען גע־וואָרען און מיט דעם וואָרט איז ער פּלוצלונג פּול געוואָרען מיט טרערען, מען האָט געשפּירט אז ער האָט יעצט דעצידירט צו אַזאָ וואָרט וואָס ער מוז אלע כּחות צונויפּזאַמלען ער זאָל דעם וואָרט קענען ארויסזאָגען, און ער ברעכט פּלוצלונג אויס אין אַ געוויין . . .

ער באַהערשט זיך און רעדט דאָך ווייטער. ער ווענדעט זיך צום פּאָטער און ער רעדט ווי קוים ארויס: „מין ליבער פּאָטער! טייערער פּאָטער! דו האָסט מיר געזאָגט ניט לאַנג, אז

די הויכע שליחות'ן וואָס ער דארף מיט זיין תּורה ויראה, מיט זיינע כּשרונות און כּחות אויף דער וועלט ערפּילען, פּאַר'ן עתיד פּון אידישען פּאָלק.

און דאָרטען אויבענאָן זיצט מרדכי ברוק־לינער, זיינע אויגען זיינען אָנגעפּילט מיט פּרייד און אומעט צוזאַמען, ער קוקט צושטראַלט און גלייכצייטיג פּאַרציהיט זיך אויף זיין פּנים אַ פּאַרביטערונג'ס־וואָלקענדעל, אַ וואָלקענדעל פּון אומעט און געזעגנונג, געזעגנונג מיט'ן קוואַל פּון זיין לעבענס־קראַפט.

נעבען איהם זיצט זיין פּאָטער וואָס איז גע־שעפּטליך געקומען נאָך יוראָפּ און איז אָפּ געפּאַרען מיטצוגעהמען זיין זון אהיים. אַ טיפּיש אמעריקאנער איד וואָס דריקט אויס הרחבת הדעת, אַ ברייטקייט דאָ ביים טיש פּון די מילדע, צארטע בני הישיבה, און דערצו אַ גע־וויסע מאָס תּמימות. ער קוקט פרעמדליך, אָבער ער קוועלט פּון גרויסען כּבוד וואָס זיין זוהן האָט דאָ. יע, ער הערט אז זיין זוהן איז גרויס, גרויס אין תּורה, גרויס אין אלץ. יע, עס האָט געלוינט צו שיקען איהם נאָך יוראָפּ, געלוינט, נו, און ער האָט דאָך שוין סמיכה אויף רבנות, אלע ווייסען דאָך אז ער האָט שוין פּיינע סמיכות אויף רבנות. פּון מאָל צו מאָל גיט ער אַ זאָג מיט אַ ברייטקייט און פּאַרעניגענפּולקייט מען זאָל דערלאַנגען זיסוואַרג און י"ש צום טיש, ניט נאָך אביסעל גיט. זאָגט עפעס ארויס אַ פּאַר ווערטער מיט'ן ספּעציפּיש ענגלישען אונטערזינגען, און אויסגעצויגען ווי פּאַרמאַ־טערט און הערט זיך ווייטער צו צו די גרויס־שכּחים וואָס מען זאָגט אויף זיין זוהן. ער פּאַרשטעהט אפּילו ניט פּיל נמרא ווערטער וואָס עס וואָרפען זיך דאָ כּסדר אין די שענהע טאַקסטען, אָבער וואָס איז די נפּקא־מינאַ, אלע דימען און לויבען זיין זוהן, זיין מרדכי'ן, יע, עס האָט זיך געלוינט.

...און פּלוצלונג איז אלץ ווי ענטשוויגען גע־וואָרען, אלץ איז פּלוצלונג איינגעשלונגען אין אויסערגעוויינליכער שטילקייט, עס ציהען זיך לאַנגזאַמע, אָפּגעהאַקטע ווערטער, אָפּגעהאַל־

**דער אידעאל פון כשרות אין
„קאהנ'ס און סאָנ'ס" שלאַכט
היזער אין סינסינאטי, אהי"א**

די דעלעגאציע פון ניו־יאָרקער ראבינאט בע-
שטעהענדר פון די רבנים נאונים: הרב ישראל
דושאָוויץ, הרב אברהם יצחק פיוועלזאָהן און
הרב ראובן לוואוויטץ, וועלכע איז געפאָרען
אין סינסינאטי אַנטייל צו נעמען אין די גרויסע
שמחה פון הגאון הגדול מהור"ר אליעזר סיל-
ווער שליט"א און ביוואהנען די חתונה פון
זיין געראטענע טאָכטער המלומדת והמצוינת
מרת יוכבד תחי' מיט המופלג בתורה, כליל
המדעים ר"ר יהודה ליב אייזענשטיין יחי',
האָט זיך אויך גענומען צייט צו באַזוכען די
פיעל בעריהמטע מיט זייער כשרות־סיסטעם
„קאהנ'ס און סאָנ'ס" שלאַכט היזער. מיט'ן
מרא דאתרא הגאון סילווער אין דער שפיץ
האָט די דעלעגאציע געהאָט די געלעגענהייט
צו בעאבאכטען און בעטראַכטען מיט אלע
פרטי־פרטים די שחיטה, בדיקה און אלע אנ-
דערע איינצעלהייטען וועלכע זיינען פאַרבונדען
מיט דאָס פאַרזיכערונג פון די כשרות ביז
דאָס פלייש קומט צום כשר'ן בוטשער אין ניו-
יאָרק.

ווי בעוואוסט ווערען אין ניו־יאָרק אריינ-
געבראַכט פיל פליישען פון קאהנ'ס שלאַכט
היזער אין סינסינאטי און די פאַרשטייער פון
ניו־יאָרקער ראבינאט האָבען דאָ געהאָט די
בעסטע מעגליכקייט זיך אליין, פערזענליך מיט
זייערע אויגען צו איבערצייגען מיט וואָס פאַר
אַ הדור כשרות און מיט וועלכער אויסערנע-
וועהנליכער זהירות אין אלע פרטים וואָס אָנ-
געהער דעם אידישען דין די כשר'ע פליישען
אין קאהנ'ס שלאַכט היזער ווערען געמאַכט
און פערפערטיגט.

עס איז געווען אַן אמת'ער עונג רוחני זיך
צו בעקענען מיט די שוחטים וועלכע זיינען
אלע אין פולען זין מומחים מצוינים, לומדים
ויראי ד' באמת און זיינען אין אמת'ן דער
ועלכער שוחט מומחה, למדן וירא ד' מרבים
ווי דער ווילנער אָדער לעמבערגער שוחט!

ניט אלץ וואָס מיינע חברים האָבען דאָ וועגען
מיר געזאָגט האָסטו פאַרשטאנען. יע, אזוי
איז עס. אפשר מין טייערער פאָטער, וועסטו
מיר טאקע ניט קענען פאַרשטעהן און מיט
פילען אין פיל זאכען. יע. איך מוז דיר זאָגען,
מין פאָטער, אז איך שפיר ווי דו ציטערסט
אביסעל וועגען מיר. אפשר זעהסטו מיר טאקע
אביסעל אַ פאַרטרוימען, אַ פאַרטראַכטען ניט
ווי דין אָמאָליגער מעס'ל, ניט אזוי שפילעוו-
דיג, ניט מיט אזויפיל פאַרעהרונג פאר'ן אמערי-
קאנער לעבען. יע, מין טייערער פאָטער!
אָבער צו ווייסטו אז אין דעם ליגט דער פירוש
צו דין זוהן? דער פירוש צו זיין צוקונפט.
איך האָב געפונען אַ נייע וועלט וועלכע איך
מוז מיט זיך מיטנעמען. איך מוז אויך די
פאַרטרוימטקייט מיטנעמען אין אמעריקאנער
רוישיגען לעבען און אין מין פאַרטרוימטקייט
וועל איך אויסוועכען מיינע לעבענס־וועגען. מין
טייערער פאָטער! איך קען מער ניט רעדען,
אפּשר וועל איך דיר זיין פרעמדליך אויך קומענ-
דיג אהיים. אָבער איך בין זיכער אז הינטער
דעם באַוואוסטזיין, אין די טיעפענישען פון
דיין נשמה שפירסטו אויך אז אין אָט דער
פרעמדקייט ליגט דער גליק פון דין זוהן, און
אז מיט דער פרעמדקייט און מיט דעם נייעם
נייסט דאַרף דין זוהן דעם וועג פון זיין צור-
קונפט אויסטרעטען. און לאָמיר נאָך, פאָטער,
ריכטיג אָפּדאנקען אָט די אלע וועלכע האָבען
מיר צו דעם געבראַכט, וועלכע האָבען מיר
מין לעבענס־וועג אָנגעצייגט, אָפּגעדעקט".

האָבען זיך טאטע און זוהן ארומגענומען און
זיך וויינענדיג געקושט. פיל אויגען זיינען אין
יענער רגע פאַרפולט געוואָרען מיט טרערען און
שטילערהייט געוויינט. אלע הערצער זיינען
עפעס ווי אנטשוויגען געוואָרען און דער גאנצער
חלל האָט זיך ווי איינגעהאַלטען צו צוהערען
און ארייננעמען אין זיך אָט די דעם ריהרענדען
הייליגען מאָמענט.

ארויסקומענדיג פון שלאכט־הויז האָט הגאון סילווער פאַרגעשטעלט די דעלעגאציע פאַר די בעלי־בתים די ברידער קאהן, וועלכע זיינען קינדער פון זעהר אַ שעחנעם חשוב'ן פּאָטער און וועלכע זיינען אַליין איבערגעבענע אידען מיט אַ ברייטער אירישער האַרץ און זיינען שטענדיג גרייט מיט דער גרעסטער געהארכ־זאַמקייט אויספאַלגען אַלע אַרדערס פון הגאון סילווער וואָס אָנגעהער כשרות.

מיט אַ בעזונדער פּריינדליכקייט האָבען די ברידער קאהן אויפגענומען די רבנים און פאַרבראַכט מיט זיי, איבערלאָזענדיג אויף די רבנים אַ וואונדערבארען גוטען איינדרוק.

ברכת מזל טוב

בלב מלא כבוד והערצה הננו לכרך בשם כל הרבנים, חברי ועד־הרבנים דניו־יאָרק רבתי בכרכת מזל טוב את כבוד ידיד ד', ידיד כל בית ישראל וידידנו הגאון הגדול, שר התורה מעוז ומבצר להיהדות הנאמנה וכו' וכו', מהור"ר אליעזר פילבער שליט"א, אב"ד לאגוה"ק בסינינאטי, לכלולת בתו העדינה, המלומדת ומשכלת, מרת יוכבד תחי', עב"ג החתן המופלג בתורה ומושלים במדעים הד"ר יהודה ליב אייזענשטיין נ"י, שהיתה ביום עש"ק פ' שלה, בסינינאטי, ולהתזנת בנו הרב הגדול, למדן מצוין, בעל מדות תרומיות ומלא יראת ד' וכו' מהור"ר דוד ליב פילבר שליט"א, הרב בהאַריסבורג, עב"ג הכלה המצוינת והמלומדת מרת מרים אייזענבערג תחי', שהיתה ביום ג' פ' הוקת בניו־יאָרק.

הננו מאהלים אותו שיזכה לקבל מהם רוב נחת ויבנו ביתם ברמה לגאון ולתפארת לתורה וליהדות, ויקרא בהם שמו ושם אבותיו הגדולים, ויהיו לברכה בקרב עם בתורתם ובגדולתם, וילכו מהיל אל היל ושם הגדולים שלהם יתרוםם ויתנשא לתפארת עולם ולכבוד עד.

ועדיהרבנים דניו־יאָרק רבתי

זייער קוואליפיקאציע אַלס אומנים אין דער מלאכת הקודש אין ממש צו באוואונדערען און זייערע חלפים ציבענען זיך אויס מיט אַ בעזונדער חר והל'דיקייט. מען דאַרף אָבער זיין דערביי און אַליין צוקוקען ווי רעוו. שוחט יאנאווסקי שחט! דאָס איז אומנות שבאומנות! און שחט'ן דאַרף מען קענען און ניט אומד זיסט זייענדיג אַ שוחט מיט יאָהרען צוריק אין דווינסק, האָט זיך דער ראנאצאָווער זצ"ל געצאצקעט מיט זיין שיחטה. און אזוי די איבער דינע שוחטים, יעדער אין זיין פאַך, דער אין השחזה, דער אין בדיקת פנים און דער אין בדיקת חוץ, אַלע זיינען זיי מצוינים אין זייער מלאכת הקודש. און געבענטשט איז די שלאכט־הויז וואָס פערמאָגט אזעלכע לויבענסווירדיגע שוחטים.

אויך דאָס לייגען די סימני כשרות אין איינ־נעפיהרט מיט אַ בעזונדערען אויסגעצייכענ־טען סיסטעם וואָס עס פאַרזיכערט אז עס קען קיינמאָל ניט זיין קיין טעות. און ביי שיקען די פליישען אויסער סיניסינאטי איז איינגעפיהרט געוואָרען אזא מוסטערהאַפּטער סיסטעם אין בעצוג צו כשרות, מיט רבנים מפורסמים אויף די ערטער, וועלכע נעמען צו די פלייש, ווי למשל הרב הג' המפורסם מהור"ר לוואוויטץ אין ניו־יאָרק, וואָס עס גיט די גרעסטע און זיכערס־טע גאראנטיע אז אַלע פליישען וואָס קומען פון סיניסינאטי נאָך ניו יאָרק און אנדערע שטערט, זיינען ביותר הדור ותכלית הכשרות. בעטראכטענדיג מיט העכסטער צופרידענ־הייט דעם אירעאלען מצב פון כשרות אין קאהנ'ס שלאכט־הייזער, קען די דעלעגאציע מיט פולער זיכערהייט באשטעטיגען די ווער־טער וועלכע ווערען געזאָגט אין זייער אד־ווערטיזמענט: „אונזערע שלאכט־הייזער דינען פאַר'ן שעחנעמען ביישפּיל אין כשרות פאַר אַלע שלאכט־הייזער.“

די קאָמיטע האָט אויסגעדריקט די גרעסטע אנערקענונג צו הגאון סילווער שליט"א, פאַר בריינגען די כשרות אין די פיל בעריהמטע קאהנ'ס שלאכט־הייזער אין סיניסינאטי צו דער נור מעגליכער העכסטער מדרגה.

אברות

הרב הגאון עזריאל עפשטיין זצ"ל

ביום ד' כ' דר"ח תמוז, נפטר בשיקאגא אחד מהרבנים היותר חשובים והיותר נכבדים באמריקה, הרב הגאון המצוי, עסקן במעשים נמוץ, כליל המעלות והמדות, נשיא מרכז הרבנים רשיקאגא, מהור"ר עזריאל עפשטיין זצ"ל.

המנוח הו' רב בעיר קארקלאו, ליטא, לפני בואו לאמריקה זה כארבעים שנה וכאשר בא הנה ומצא מדבר ממש בכל הנוגע לעניני היהדות ובפרט בעניני הכשרות, התמסר לעבודה רבה וגדולה בכל כחות נפשו הגדולים לגדור הפרצות ולעשות תקונים גדולים, והו' לאהר הלוחמים ביותר לתקנת היהדות באמריקה. בעסקנותו הצבורית המלאה מסירות גדולה כסובת לבבו הער לכל דבר טוב ומועיל בישראל ובנעים מדותיו קנה את לב כל רואיו והו' לחביב העם אשר כבדוהו והערצוהו למאד.

הוא הרים את כבוד היהדות הנאמנה וכבוד הרבנות בשיקאגא, ועד יומו האחרון הו' לנשיא של מרכז הרבנים בשיקאגא.

הסתלקותו היא אבדה גדולה ליהדות בשיקאגא ופרץ גדול בהרבנות שמה. וד' יגדור פרצותינו וינתם את משפחתו החשובה ואת כל המתאבלים עליו בנחמת ציון וירושלים. הנצב"ח.

הרב הגאון חיים לאבאוויץ זצ"ל

ביום ה' א' תמוז, נפטר אחרי מהלה ממושכה אחד מחברינו היותר נכבדים, הרב הגאון הנעלה, כליל המעלות וכו', מהור"ר חיים לאבאוויץ זצ"ל, שהו' מחשובי הרבנים בניויוורק ורב רביה"כ, תפארת חיים" בבוקלין. הנפטר הצטיין בכשרונות גדולים ובכשרו כבתורתו בישיבת סלבורקא הו' מפורסם ונודע בתור למדן מצוי בשם "חיים מקורשאן".

זה כארבע עשרה שנה שבא לאמריקה ושמש בתור רב בקהלות שונות והתמסר בכל חום לבבו ובמדעו הרב לעבודה גדולה בכל עניני היהדות. הוא מחוננו של הגאון הגדול, פאר הדור והדרו מרן אברהם דובער שפירא שליט"א, אב"ר בקאונא, ליטא, וניסו של הרב הגאון הגדול מהור"ר חיים יצחק בלאר שליט"א, רב ברזשורט סיטי.

וער הרבנים מביע בזה צער גדול וכאב נורא לרגלי מיתתו של אחד החכמים החשובים שמת ברמי ימיו רק בן שלש וששים שנה, וד' ינתם את משפחתו החשובה ואותנו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

אסון נורא

אחר מטובי חברינו, גדול בתורה, גדול בהרבעת התורה, ראש ישיבת "תפארת ירושלים", שעבודה מסר חייו ונפשו, פה מפיץ מרגליות, אהוב ואוהב לחבריו הרבנים, מורי ורמ"י הישיבה, ולקהילתו, אנשי סלונים, הרב ר' יעקב אדלער זצ"ל, אבר את חייו בעש"ס ט"ז תמוז, בים בראקאווי, בהלכו בכרך השכם לרחוץ במי

הים את גופו החלש והמעונה מתוך הטרדות והענוים הרבים שגרם לו הטיפול בתחוקת הישיבה הנשגבה שרוב ראנותיו היו מוטלות עליו. כל חייו היו ששים שנה, כנחונאי חופר שיחין הקריש חייו לחצוב באר מים חיים של תורה ואעפ"כ כבנו במים יצאה נשמתו. אלפי אנשים נהרו אחרי מפתו בתוך שמה של רמעות ביום א' פ' פינחס.

והצער נורא וגדול הכאב של אלמנתו וכ"כ שיחיו, של חבריו הרבנים, של מורי ורמ"י הישיבה, תפארת ירושלים" ושל בני קהילתו, המנחם ציון ינתם את כל הכואבים, נאנחים ומתאבלים עליו בתושאבציון ר.

ספר "הסתכלות הרמ"ה"

בקרוב יוצא לאור מביה"ד, ספר יחיד במינו: דרשות לשבתות, למועדים ולמים נוראים, לתחונות ולחספרים מהרב הגאון המפורסם אבי הדרשנים ר' משה הורוויץ, וכל הוריו בו יהיה זריו ונשכר. מחירו שני דולר. וכן יש להשיג אצלנו את ספריו: "הגינות הרמ"ה" ו"השקפות הרמ"ה". מחיר כל אחד מהם 1 דולר. לפנות על כתובת המהבר:

RABBI M. HOROWITZ

253 Madison Street

New York, N. Y.

מודעה!

בקרוב יופיע, — ברצות השם — ספרי התולדת, ההדש, ואתכבר לבקש את כבוד הרבנים, החכמים והסופרים ואנשי השם והמעשה, שכבר הבטיחונו, ואשר בדעתם יחפצם הטוב הטוב, לישלח אלי את תולדותיהם בקצרה, כי יזדרזו בזה, כי אז תודפסנה לספריוהו הראויים.

בן ציון בהר"ר משה זצ"ל אייזענשטאדט

כתבתי:

RABBI BENZION EISENSTADT

385 Amboy Street

Brooklyn, N. Y.

לוח סיון—תמוז

אויס שבת	מוצאי"ק	ליכט ציגנען עש"ק
9:02	8:03	3 במדבר, יוני
9:07	8:08	10 נשא, יוני
9:10	8:12	17 בהעלותך, יוני
9:12	8:13	24 שלח, יוני
9:11	8:13	1 יוליו, יולי
9:09	8:11	8 חוקת, יולי
9:06	8:08	15 בלק, יולי
9:01	8:04	22 פינחס, יולי